

POZNÁMKY KE GRAMATICE KURZU STŘEDOVĚKÁ LATINA PRO HISTORIKY

Tyto materiály obsahují poznámky k nejdůležitějším probíraným gramatickým jevům, u těch, jejichž osvojení spočívá v naučení se vzorům skloňování a časování, je poznámka – viz gramatický přehled.

1. DEKLINACE

nom. sg. -a
gen. sg. -ae

- substantiva rodu ženského (výjimky označení bytostí mužských *poëta, incola, agricola*)
- vzor *fēmina*

2. DEKLINACE

nom. sg. -us/-er, -um
gen. sg. -ī

+ *vir, irī*, m. muž

- rod substantiv 2. deklinace: až na výjimky maskulina (-us, -er) a neutra (-um)
- vzory: *servus, puer* (m.), *exemplum* (n.)
- poznámky ke skloňování:
 - servus* se liší od *puer* v 1. sg. (-us) a 5. sg. (-e)
 - kromě vzoru *puer* existuje ještě typ *ager, grī*, m. s pohyblivým -e-, toto e je kromě 1. a 5. sg. vypouštěno: 2. sg. *agr-ī*
 - pro neutra (všech deklinací) platí, že v 1., 4. a 5. pádě mají vždy stejný tvar, v pl. pak zakončení -a

	1. deklinace		2. deklinace	
	<i>fēmina</i> , -ae, f. žena	<i>servus</i> , -ī, m. otrok	<i>puer</i> , -ī, m. chlápec	<i>exemplum</i> , -ī, n. příklad
sg. nom.	<i>fēmin - a</i>	<i>serv - us</i>	<i>puer</i>	<i>exempl - um</i>
gen.	<i>fēmin - ae</i>	<i>serv - ī</i>	<i>puer - ī</i>	<i>exempl - ī</i>
dat.	<i>fēmin - ae</i>	<i>serv - ō</i>	<i>puer - ō</i>	<i>exempl - ō</i>
ak.	<i>fēmin - am</i>	<i>serv - um</i>	<i>puer - um</i>	<i>exempl - um</i>
vok.	<i>fēmin - a!</i>	<i>serv - e!</i>	<i>puer!</i>	<i>exempl - um!</i>
abl.	<i>fēmin - ā</i>	<i>serv - ō</i>	<i>puer - ō</i>	<i>exempl - ō</i>
pl. nom.	<i>fēmin - ae</i>	<i>serv - ī</i>	<i>puer - ī</i>	<i>exempl - a</i>
gen.	<i>fēmin - ārum</i>	<i>serv - ōrum</i>	<i>puer - ōrum</i>	<i>exempl - ōrum</i>
dat.	<i>fēmin - īs</i>	<i>serv - īs</i>	<i>puer - īs</i>	<i>exempl - īs</i>
ak.	<i>fēmin - ās</i>	<i>serv - ōs</i>	<i>puer - ōs</i>	<i>exempl - a</i>
vok.	<i>fēmin - ae!</i>	<i>serv - ī!</i>	<i>puer - ī!</i>	<i>exempl - a!</i>
abl.	<i>fēmin - īs</i>	<i>serv - īs</i>	<i>puer - īs</i>	<i>exempl - īs</i>

ADJEKTIVA 1. A 2. DEKLINACE

- mají tři tvary pro tři rody:

rod	mužský	ženský	střední
zakončení	-us/-er	-a	-um
skloňuje se jako	<i>servus/ ager (puer)</i>	<i>fēmina</i>	<i>verbum</i>

- z těchto tvarů vybíráme pro substantivum ten, který odpovídá jeho rodu (proto se koncovka substantiva a adjektiva nemusí shodovat!)

např. *fēmina maesta* smutná žena *nauta laetus* veselý námořník *laurus formōsa* krásný vavřík

- adjektiva v latině se nacházejí většinou za substantivem, k němuž patří

- od adjektiv 1. a 2. deklinace se pomocí přípony -ē tvoří adverbia: *alt-ē* vysoko (výjimky: *bene, male*)

ZÁJMENA PŘIVLASTŇOVACÍ

sg.		pl.	
1. os. <i>meus, mea, meum</i>	můj, má, mé	1. os. <i>noster, nostra, nostrum</i>	náš, naše
2. os. <i>tuus, tua, tuum</i>	tvůj, tvá, tvé	2. os. <i>vester, vestra, vestrum</i>	váš, vaše

3. os. **je-li v podmětu(!)**: sg. i pl. *suus, sua, suum* – svůj, svá, své
není-li v podmětu: sg. *eius* jeho, její pl. *eōrum* (m., n.) *eārum* (f.) jejich

SLOVESA – AKTIVUM (vzorové tabulky časování viz gramatický přehled)

Aktivní osobní přípony v přítomném systému:

indikativ, konjunktiv		imperativ	
	singulár	plurál	
1.	-ō/ -m	-mus	singulár plurál
2.	-s	-tis	0 (pouze kmen) -te!
3.	-t	-nt	
infinitiv: -re			

1. KONJUGACE (aktivum):

indikativ přítomny: *laudā* + přípony *laudā-s* chválíš (ale *laud-ō* chválím!)

indikativ imperfekta: *laudā* + *bā/ba* + přípony *laudā-bā-s* chválil jsi

indikativ futura I.: *laudā* + *b/bi/bu* + přípony *laudā-bi-s* budeš chválit, pochválíš

konjunktiv imperfekta: *laudā* + *rē/re* + přípony *laudā-rē-s* chválil bys, pochválil bys

2. KONJUGACE

zakočena na -eō, -ēre (*dēleō, dēlēre*), časuje se stejně jako 1. konjugace (viz tabulky)

SLOVESA 3. A 4. KONJUGACE

- slovesa 3. konjugace jsou zakočena na: -ō, -ere, slovesa 4. konjugace na: -iō, -īre
- indikativ přítomny: mezi kmen a os. příponu se vkládá ještě samohláska: u 3. konjugace -i/-e/-u- (všude s výjimkou 1. os. sg.): *leg-i-mus*, u 4. konjugace jen -u- ve 3. os. pl.: *audi-u-nt*
- indikativ imperfekta: vkládají -ē- před příznak -ba-: *leg-ē-bā-s, audi-ē-bā-s*
- konjunktiv imperfekta: 3. konj. vkládá -e- před -re-: *leg-e-rem*; 4. konj. jako 1. a 2.: *audi-re-m*
- indikativ futura I.: **tvoří odlišně od 1. a 2. konjugace** pomocí -a- v 1. os. sg., pomocí -ē-/e- v ostatních osobách: *leg-ē-mus* budeme žádat, požádáme; *audi-a-m* uslyším, budu slyšet

SLOVESA – PASIVUM (vzorové tabulky časování viz gramatický přehled)

Pasivní osobní přípony v přítomném systému:

indikativ, konjunktiv		imperativ – pouze deponentní slovesa!	
	singulár	plurál	
1.	-r	-mur	singulár plurál
2.	-ris	-minī	-re! -minī!
3.	-tur	-ntur	
infinitiv: -rī (-ī 3. konjugace)			

1. konjugace (pasivum):

indikativ přítomny: *laudā* + přípony *laudā-ris* jsi chválen

(ale *laud-o-r* jsem chválen!)

indikativ imperfekta: *laudā* + *bā/ba* + přípony *laudā-bā-ris* byl jsi chválen

(*laudā-ba-r* byl jsem chválen)

indikativ futura I.: *laudā* + *bo/be/bi/bu* + přípony *laudā-be-ris* budeš (po-)chválen

laudā-bo-r budu (po-)chválen

konjunktiv imperfekta: *laudā* + *rē/re* + přípony *laudā-rē-ris* byl bys (po-)chválen

laudā-re-r byl bych (po-)chválen

III. konjugace: legō, -ere, lēgī, lēctum

Aktivum			
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv
čtu	at čtu	čti	číst
leg - ō	leg - a - m	leg - e	leg - e - re
leg - i - s	leg - ā - s		
leg - i - t	leg - a - t		
leg - i - mus	leg - ā - mus		
leg - i - tis	leg - ā - tis		
leg - u - nt	leg - a - nt		
četi jsem			
leg - ē - ba - m	leg - e - re - m		
leg - ē - bā - s	leg - e - rē - s		
leg - ē - ba - t	leg - e - re - t		
leg - ē - bā - mus	leg - e - rē - mus		
leg - ē - bā - tis	leg - e - rē - tis		
leg - ē - ba - nt	leg - e - re - nt		
budu číst			(řikám) že bude číst
leg - a - m			lěct - ūrus
leg - ē - s			(-a, -um)
leg - e - t			esse
leg - ē - mus			
leg - ē - tis			
leg - e - nt			

Præzens

Imperæktum

Futurum I.

III. konjugace: legō, -ere, lēgī, lēctum

Aktivum			
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv
jsem čten	at jsem čten		být čten
leg - or	leg - a - r		leg - i
leg - e - ris	leg - ā - ris		
leg - i - tur	leg - ā - tur		
leg - i - mur	leg - ā - mur		
leg - i - minī	leg - ā - minī		
leg - u - ntur	leg - ā - ntur		
byl bych čten	byl bych čten		
leg - ē - ba - r	leg - e - re - r		
leg - ē - bā - ris	leg - e - rē - ris		
leg - ē - bā - tur	leg - e - rē - tur		
leg - ē - bā - mur	leg - e - rē - mur		
leg - ē - bā - minī	leg - e - rē - minī		
leg - ē - ba - ntur	leg - e - re - ntur		
budu čten			(řikám) že bude čten
leg - a - r			lěct - um
leg - ē - ris			īrī
leg - ē - tur			
leg - ē - mur			
leg - ē - minī			
leg - e - ntur			

Præzens

Imperæktum

Futurum I.

IV. konjugace: audīō, -ire, -ivī, -itum

Aktivum			
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv
slyším	at slyším	slyš	slyšet
audi - ō	audi - a - m	audī	audi - re
audi - s	audi - ā - s		
audi - t	audi - a - t		
audi - mus	audi - ā - mus		
audi - tis	audi - ā - tis		
audi - u - nt	audi - a - nt	audī - te	
slyšel jsem	slyšel bych		
audi - ē - ba - m	audi - re - m		
audi - ē - bā - s	audi - rē - s		
audi - ē - ba - t	audi - re - t		
audi - ē - bā - mus	audi - rē - mus		
audi - ē - bā - tis	audi - rē - tis		
audi - ē - ba - nt	audi - re - nt		
budu slyšet			(řikám) že budu slyšet
audi - a - m			audīt - ūrum
audi - ē - s			(-am, -um)
audi - e - t			esse
audi - ē - mus			
audi - ē - tis			
audi - e - nt			

Præzens

Imperæktum

Futurum I.

IV. konjugace: audīō, -ire, -ivī, -itum

Aktivum			
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv
jsem slyšen	at jsem slyšen		
audi - or	audi - a - r		
audi - ris	audi - ā - ris		
audi - tur	audi - ā - tur		audi - rī
audi - mur	audi - ā - mur		
audi - minī	audi - ā - minī		
audi - u - ntur	audi - a - ntur		
byl jsem slyšen	byl bych slyšen		
audi - ē - ba - r	audi - re - r		
audi - ē - bā - ris	audi - rē - ris		
audi - ē - bā - tur	audi - rē - tur		
audi - ē - bā - mur	audi - rē - mur		
audi - ē - bā - minī	audi - rē - minī		
audi - ē - ba - ntur	audi - re - ntur		
budu slyšen			(řikám) že bude slyšen
audi - a - r			audīt - um
audi - ē - ris			īrī
audi - ē - tur			
audi - ē - mur			
audi - ē - minī			
audi - e - ntur			

Præzens

Imperæktum

Futurum I.

VZORY KONJUGACÍ SLOVES

Časy a tvary jsou uspořádány podle tří slovesných kmenů. O přítomném, o příčestném, o supinovém Aktivum

I. konjugace: laudō, -āre, -āvī, -ātum					
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium	Aktivum
chválím	ať chválím	chval	chválit	chvále, -íc, chválící	
laud - ō	laud - e - m	laudā	laudā - re	laudā - ns gen.	
laudā - s	laud - ē - s			(lauda - ntis)	
lauda - t	laud - e - t				
laudā - mus	laud - ē - mus	laudā - te			
laudā - tis	laud - ē - tis				
lauda - nt	laud - e - nt				
chválil jsem	chválil bych				
laudā - ba - m	laudā - re - m				
laudā - bō	laudā - rē - s				
laudā - bi - s	laudā - ba - t				
laudā - bi - t	laudā - rē - mus				
laudā - bi - mus	laudā - rē - tis				
laudā - bi - tis	laudā - ba - nt				
laudā - bu - nt					
budu chválit			(říkám) že bude chválit	chtěje, -íc chválit	
laudā - bō			laudāt - ūrum (-am, -um) esse	laudāt - ūrus (-a, -um)	

Præzens

Imperpektum

Futurum I.

I. konjugace: laudō, -āre, -āvī, -ātum					
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium	Passivum
jsem chválen	ať jsem chválen		být chválen		
laud - or	laud - e - r		laudā - rī		
laudā - ris	laud - ē - ris				
laudā - tur	laud - ē - tur				
laudā - mur	laud - ē - mur				
laudā - minī	laud - ē - minī				
lauda - ntur	laud - e - ntur				
byl jsem chválen	byl bych chválen				
laudā - ba - r	laudā - re - r				
laudā - bā - ris	laudā - rē - ris				
laudā - bā - tur	laudā - rē - tur				
laudā - bā - mur	laudā - rē - mur				
laudā - bā - minī	laudā - rē - minī				
laudā - ba - ntur	laudā - re - ntur				
budu chválen			(říkám) že bude chválen		
laudā - bo - r			laudāt - um īrī		
laudā - be - ris					
laudā - bi - tur					
laudā - bi - mur					
laudā - bi - minī					
laudā - bu - ntur					

Præzens

Imperpektum

Futurum I.

II. konjugace: dēleo, -ēre, -ēvī, -ētum					
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium	Aktivum
ničím	ať ničím	nič	ničit	ničē, -íc, ničící	
dēle - ō	dēle - a - m	dēlē	dēlē - re	dēlē - ns gen.	
dēlē - s	dēle - ā - s			(dēle - ntis)	
dēle - t	dēle - a - t				
dēle - mus	dēle - ā - mus	dēlē - te			
dēle - tis	dēle - ā - tis				
dēle - nt	dēle - a - nt				
ničl jsem	ničl bych				
dēlē - ba - m	dēlē - re - m				
dēlē - bā - s	dēlē - rē - s				
dēlē - ba - t	dēlē - ba - t				
dēlē - bā - mus	dēlē - rē - mus				
dēlē - bā - tis	dēlē - rē - tis				
dēlē - ba - nt	dēlē - re - nt				
budu ničít			(říkám) že bude ničít	chtěje, -íc ničít	
dēlē - bō			dēlē - ūrum (-am, -um) esse	dēlē - ūrus (-a, -um)	
dēlē - bi - s					
dēlē - bi - t					
dēlē - bi - mus					
dēlē - bi - tis					
dēlē - bu - nt					

Præzens

Imperpektum

Futurum I.

II. konjugace: dēleo, -ēre, -ēvī, -ētum					
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium	Passivum
jsem ničēn	ať jsem ničēn		být ničēn		
dēle - or	dēle - a - r		dēlē - rī		
dēlē - ris	dēle - ā - ris				
dēlē - tur	dēle - ā - tur				
dēle - mur	dēle - ā - mur				
dēlē - minī	dēle - ā - minī				
dēle - ntur	dēle - a - ntur				
byl jsem ničēn	byl bych ničēn				
dēlē - ba - r	dēlē - re - r				
dēlē - bā - ris	dēlē - rē - ris				
dēlē - bā - tur	dēlē - rē - tur				
dēlē - bā - mur	dēlē - rē - mur				
dēlē - bā - minī	dēlē - rē - minī				
dēlē - ba - ntur	dēlē - re - ntur				
budu ničēn			(říkám) že bude ničēn		
dēlē - bo - r			dēlē - ūm īrī		
dēlē - be - ris					
dēlē - bi - tur					
dēlē - bi - mur					
dēlē - bi - minī					
dēlē - bu - ntur					

Præzens

Imperpektum

Futurum I.

Překlad latinského pasiva: *lavantur*

1. pasivem: jsou umýváni
2. zvrtným pasivem: umývají se
3. aktivem: umývají je

Původce pasivního děje: životný se vyjadřuje pomocí předložky *ā/ab*, neživotný ablativem
filia ā magistrā (ab amīcā) educātur dcera je vychovávána učitelkou (přítelkyní)
 učitelka (přítelkyně) vychovává dceru
filia fābulā educātur dcera je vychovávána bajkou

DEPONENTNÍ SLOVESA (vzorové tabulky časování viz gramatický přehled)

- mají pasivní tvary, ale s činným nebo zvrtným významem:
lāment-or, lāmentā-rī nařikám, nařikat
arbitr-or, arbitrā-rī myslím si, myslet si
- mají imperativní tvary (s činným nebo zvrtným významem):
lāmentā-re! naříkej!
lāmentā-minī! naříkejte!

SLOVESA ESSE (být)

Konjugace slovesa sum: sum, esse, fui				
Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
jsem su - m e - s es - t su - mus es - tis su - nt	ať jsem s - i - m s - i - s s - i - t s - i - mus s - i - tis s - i - nt	bud' es es - te	být es - se	- sēns gen. - sentis jen ve složeninách
byl jsem er - a - m er - ā - s er - a - t er - ā - mus er - ā - tis er - a - nt	byl bych es - se - m es - sē - s es - se - t es - sē - mus es - sē - tis es - se - nt			
budu er - ō er - i - s er - i - t er - i - mus er - i - tis er - u - nt		budiž es - tō es - tō es - tōte su - ntō	(říkám) že bude fut - ūrum (-am, -um) esse nebo fore	budoucí fut - ūrus (-a, -um)

SLOŽENINY SLOVESA ESSE

- vznikly spojením předložky či adjektiva se slovesem *esse*
- ve slovesech *posse* a *prōdesse* má předpona dvojitý tvar: *possum* můžeš, *potes* můžeš, *posse* moci
prōsum prospívám, *prōdes* prospíváš

Složeniny slovesa esse			
absum	abesse	āfuī	jsem nepřítomen, vzdálen
adsum	adesse	adfuī (affuī)	jsem přítomen, pomáhám
děsum	dēesse	dēfuī	scházím, chybím
intersum	interesse	interfuī	účastním se
obsum	obesse	obfuī (offuī)	překážím, škodím
praesum	praeesse	praefuī	stojím v čele
supersum	superesse	superfuī	zbývám, jsem na živu

Odchytky: *possum, posse, potuī* mohu
prōsum, prōdesse, prōfuī prospívám

- ♦ **possum:** Tvary přítomného kmene se tvoří ze základu **pot-** nebo **pos-** podle toho, jestli tvar základního slova **esse (sum)** začíná na **e-** nebo **s-** (**possum, potes, potest, possumus...**)
- ♦ **prōsum:** Platí totéž, základ je buď **prōd-** nebo **prō-** (**prōsum, prōdes, prōdest, prōsumus...**)

Přehled skloňování

	ego	ja	tū	ty	zvrátne zájmeno
nom.	ego		tū		-
gen.	meī		tuī		suī
dat.	mihi		tibi		sibi
ak.	mē		tē		sē
abl.	mē		tē		sē
	nōs	my	vōs	vy	zvrátne zájmeno
nom.	nōs		vōs		-
gen.	nostrī	nās	vestrī	vās	suī
	nostrum	z nās	vestrum	z vās	
dat.	nōbīs		vōbīs		sibi
ak.	nōs		vōs		sē
abl.	nōbīs		vōbīs		sē

3. DEKLINACE (vzorové skloňování viz gramatický přehled)

nom. sg. různý (např. -or, -is, -ō, -es, -er, -men, -us)
gen. sg. -is

- jejich kmen se v 1. a 2. sg. mnohdy trochu liší, koncovky se připojují k podobě kmene ve 2. sg., např.: 1. sg. *homō* (člověk), 2. sg. *homin-is*, 3. sg. *homin-ī*, 4. sg. *homin-em* atd.
- rod: maskulina, feminina i neutra
- vzory: pro m. a f. *victor* (vítěz), pro n. *nomen* (jméno)
- odlišnosti ve skloňování mají (až na výjimky):
 - o typ *cīvis* (občan), *urbs* (město):
 - náleží sem:
 - substantiva zakončená v 1. sg. na -is nebo -ēs, která mají v 1. a 2. sg. stejný počet slabik, např. 1. sg. *cīvis*, 2. sg. *cīv-is*
 - substantiva, která mají na konci kmene (tj. např. v 2. sg. před -is) dvě a více souhlásek, např. 1. sg. *urbs*, 2. sg. *urb-is*
 - mají v gen. pl.: -ium (*cīv-ium*, *urb-ium*)
 - o typ *mare* (moře):
 - náleží sem neutra zakončená v 1. sg. na -e, -al, -ar
 - mají v 6. sg. -ī, v 1., 4. a 5. pl. -ia, v 2. pl. -ium

ADJEKTIVA 3. DEKLINACE (vzorové skloňování viz gramatický přehled)

- podle podoby v 1. (5.) pádě sg. se dělí na tři typy:
 - o trojvýchodná: tři tvary pro tři rody – *celer*, *celeris*, *celere*
 - o dvojvýchodná: jeden tvar společný pro m. a f., druhý pro neutra – *brevis*, *breve*
 - o jednovýchodná: jeden tvar pro všechny tři rody – *fēlix*
- při skloňování mají všechny tři typy v ostatních pádech:
 - o 2., 3., 6. sg. i pl.: jeden tvar pro všechny tři rody
 - o 4. sg. i pl., 1. pl.: jeden tvar společný pro m. a f., druhý pro neutra
- koncovky přibírají podle substantiv 3. deklinace s tím, že mají vždy:
 - o 6. sg. -ī
 - o 2. pl. -ium
 - o 1., 4., 5. pl. neuter: -ia
- výjimky z předchozího pravidla mají: *pauper*, *dīves*, *memor* (viz skriptum)

PARTICIPIUM PRÉZENTU AKTIVA

- je to slovesné adjektivum, tvoří se:

slovesný kmen + <i>-ns</i> u 1. a 2. konjugace	genitiv: -ntis
<i>-ens</i> u 3. a 4. konjugace	
- laudā-ns*, *dēlē-ns*, *pet-ēns*, *audi-ēns*

PŘEHLED SKLONOVÁNÍ 3. DEKLINACE

SUBSTANTIVA

3. deklinace				
	victor, victōris, m. vítěz	cīvis, cīvis, m. občan	nōmen, nōminis, n. jméno	mare, maris, n. moře
sg. nom.	victor	cīv - is	nōmen	mar - e
gen.	victōr - is	cīv - is	nōmin - is	mar - is
dat.	victōr - ī	cīv - ī	nōmin - ī	mar - ī
ak.	victōr - em	cīv - em	nōmen	mar - e
vok.	victor!	cīv - is!	nōmen!	mar - e!
abl.	victōr - e	cīv - e	nōmin - e	mar - ī
pl. nom.	victōr - ěs	cīv - ěs	nōmin - a	mar - ia
gen.	victōr - um	cīv - ium	nōmin - um	mar - ium
dat.	victōr - ibus	cīv - ibus	nōmin - ibus	mar - ibus
ak.	victōr - ěs	cīv - ěs	nōmin - a	mar - ia
vok.	victōr - ěs!	cīv - ěs!	nōmin - a!	mar - ia!
abl.	victōr - ibus	cīv - ibus	nōmin - ibus	mar - ibus

ADJEKTIVA

3. deklinace						
	celer rychlý	celeris rychlá	celere rychlé	brevis krátký		breve krátké
	m.	f.	n.	m. + f.		n.
sg. nom.	celer	celer - is	celer - e	brev - is		brev - e
gen.		celer - is			brev - is	
dat.		celer - ī			brev - ī	
ak.	celer - em	celer - em	celer - e	brev - em		brev - e
vok.	celer!	celer - is!	celer - e!	brev - is!		brev - e!
abl.		celer - ī			brev - ī	
pl. nom.	celer - ěs	celer - ěs	celer - ia	brev - ěs		brev - ia
gen.		celer - ium			brev - ium	
dat.		celer - ibus			brev - ibus	
ak.	celer - ěs	celer - ěs	celer - ia	brev - ěs		brev - ia
vok.	celer - ěs!	celer - ěs!	celer - ia!	brev - ěs!		brev - ia!
abl.		celer - ibus			brev - ibus	

			Komparativ			
	fēlix			clarior slavnější		clarius slavnější
	m.	f.	n.	m. + f.		n.
sg. nom.		fēlix		clārior		clārius
gen.		fēlic - is		clāriōr - is		
dat.		fēlic - ī		clāriōr - ī		
ak.	fēlic - em		fēlix	clāriōr - em		clārius
vok.		fēlix!		clārior!		clārius!
abl.		fēlic - ī			clāriōr - e	
pl. nom.	fēlic - ěs		fēlic - ia	clāriōr - es		clāriōr - a
gen.		fēlic - ium		clāriōr - um		
dat.		fēlic - ibus		clāriōr - ibus		
ak.	fēlic - ěs		fēlic - ia	clāriōr - ěs		clāriōr - a
vok.	fēlic - ěs!		fēlic - ia!	clāriōr - ěs!		clāriōr - a!
abl.		fēlic - ibus		clāriōr - ibus		

VZORY KONJUGACÍ DEPENDENTNÍCH SLOVES

I. konjugace: hortor, -ārī, hortātus sum

Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
povzbuzuji hort - or hortā - ris hortā - tur hortā - mur hortā - minī horta - ntur	at povzbuzuji hort - e - r hort - ē - ris hort - ē - tur hort - ē - mur hort - ē - minī hort - e - ntur	povzbuzuj hortā - re hortā - re hortā - ri hortā - ntur	povzbuzovat hortā - ri	povzbuzujíc, -íc, -ící hortā - ns gen (horta - ntis)
povzbuzoval jsem hortā - ba - r hortā - bā - ris hortā - bā - tur hortā - bā - mur hortā - bā - minī hortā - ba - ntur	povzbuzoval bych hortā - re - r hortā - rē - ris hortā - rē - tur hortā - rē - mur hortā - rē - minī hortā - re - ntur			
budu povzbuzovat hortā - bo - r hortā - be - ris hortā - bi - tur hortā - bi - mur hortā - bi - minī hortā - bu - ntur			(řikám) že povzbudí hortāt - ūrum (-am, -um) esse	chtěje, -íc povzbuzovat hortāt - ūrus (-a, -um)

II. konjugace: vereor, -ēri, veritus sum

Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
bojím se vere - or verē - ris verē - tur verē - mur verē - minī vere - ntur	at se bojím vere - a - r verē - ā - ris verē - ā - tur verē - ā - mur verē - ā - minī vere - a - ntur	boj se verē - re verē - minī	bát se verē - ri	boje se, -íc se, -éc se verē - ns gen (vere - ntis)
bál jsem se verē - ba - r verē - bā - ris verē - bā - tur verē - bā - mur verē - bā - minī verē - ba - ntur	bál bych se verē - re - r verē - rē - ris verē - rē - tur verē - rē - mur verē - rē - minī verē - re - ntur			
budu se bát verē - bo - r verē - be - ris verē - bi - tur verē - bi - mur verē - bi - minī verē - bu - ntur			(řikám) že se bude bát verit - ūrum (-am, -um) esse	chtěje, -íc se bát verit - ūrus (-a, -um)

III. konjugace: sequor, -ī, secutus sum

Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
následuji sequ - or sequ - e - ris sequ - i - tur sequ - i - mur sequ - i - minī sequ - u - ntur	at následuji sequ - a - r sequ - ā - ris sequ - ā - tur sequ - ā - mur sequ - ā - minī sequ - a - ntur	následuj sequ - e - re sequ - i - sequ - i - sequ - i - sequ - i - sequ - i -	následovat sequ - i	následujíc, -íc, -ící sequ - ē - ns gen (sequ - e - - ntis)
následoval jsem sequ - ē - ba - r sequ - ē - bā - ris sequ - ē - bā - tur sequ - ē - bā - mur sequ - ē - bā - minī sequ - ē - ba - ntur	následoval bych sequ - e - re - r sequ - e - rē - ris sequ - e - rē - tur sequ - e - rē - mur sequ - e - rē - minī sequ - e - re - ntur			
budu následovat sequ - a - r sequ - ē - ris sequ - ē - tur sequ - ē - mur sequ - ē - minī sequ - e - ntur			(řikám) že bude následovat secūt - ūrum (-am, -um) esse	chtěje, -íc následovat secūt - ūrus (-a, -um)

IV. konjugace: blandor, -iri, blandus sum

Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
lichotím blandi - or blandi - ris blandi - tur blandi - mur blandi - minī blandi - untur	at lichotím blandi - a - r blandi - ā - ris blandi - ā - tur blandi - ā - mur blandi - ā - minī blandi - a - ntur	lichot blandi - re blandi - blandi - blandi - blandi -	lichotit blandi - ri	lichotě, -íc, -ící blandi - ē - ns gen (blandi - e - - ntis)
lichotil jsem blandi - ē - ba - r blandi - ē - bā - ris blandi - ē - bā - tur blandi - ē - bā - mur blandi - ē - bā - minī blandi - ē - ba - ntur	lichotil bych blandi - re - r blandi - rē - ris blandi - rē - tur blandi - rē - mur blandi - rē - minī blandi - re - ntur			
budu lichotit blandi - a - r blandi - ē - ris blandi - ē - tur blandi - ē - mur blandi - ē - minī blandi - e - ntur			(řikám) že bude lichotit blandit - ūrum (-am, -um) esse	chtěje, -íc lichotit blandit - ūrus (-a, -um)

- skloňuje se jako jednovýchodné adjektivum 3. deklinace, ale v 6. sg. má: -e (pokud už se nevžilo zcela jako adjektivum např. *sapiēns* má 6. sg. *sapiēntī*)
- překládá se – *laudāns*:
 - o 1. přídavným jménem slovesným: chválící
 - o 2. větou: který (když, protože, jestliže) chválí / chválí a...
 - o přechodníkem přítomným: chvále (m.), chválíc (f. a n.), chválíce (pl.)
- **vyjadřuje děj současný s dějem určitého slovesného tvaru:**

Canis lātrāns nōn mordet. Štěkající pes (Pes, který štěká/ štěkaje) nekouše.

Canis lātrāns nōn mordēbat. Štěkající pes (Pes, který štěkal/ štěkaje) nekousal.

- **ve středověké latině: může participium prézentu vyjadřovat i předčasnost před dějem určitého slovesa** (v takové funkci se objevuje již ve Vulgátě), např.:

Derelinquens ergo David vasa, quae adtulerat, sub manu custodis cucurrit ad locum certaminis.

David tedy odevzdal zásoby, které přinesl, do rukou strážného a rozběhl se k místu boje.

PARTICIPIUM PRÉZENTU VE VAZBĚ ABLATIVU ABSOLUTNÍHO

- ablativem se v latině často vyjadřují příslovečná určení různého druhu (času, způsobu, příčiny), častý je zejména ablativ časový: *hoc anno* tohoto roku, *anno Domini* léta Páně
- **ablativ absolutní:** je vazbou ablativu jména s participiem, která vyjadřuje dějovou okolnost k ději určitého slovesa;
- je-li v této vazbě užito **participia prézentu aktiva**, vyjadřuje (v souladu s charakterem tohoto participia) **děj aktivní a současný s dějem určitého slovesa:**

Crescente periculo crescebant vires. Když nebezpečí rostlo, rostly sily.
crescent bude růst, budou růst

Měnicí se časy v české větě (Když...) ukazují, jak je překlad participia závislý na čase určitého slovesa latinské věty!

- vazbu ablativu absolutního lze do češtiny překládat:
 - a/ vedlejší větou (nejčastěji časovou): Když (protože, jestliže) nebezpečí roste...
 - b/ předložkovým výrazem: Se vzrůstajícím nebezpečím...
 - c/ hlavní větou: Nebezpečí roste a ...

Ve středověké latině může participium prézentu ve vazbě ablativu absolutního vyjadřovat i předčasnost před dějem určitého slovesa.

- podobně (jako spojení subst. s partic. v abl.) může fungovat spojení substantiva a adjektiva v ablativu: *patre vivo* za otceva života; *rege Wenceslao* za krále Václava, za vlády krále Václava; *me invito* proti mé vůli

ZÁJMENA HIC, ISTE, ILLE, IPSE, IS, IDEM

	hic tento	haec tato	hoc toto	iste tenhle	ista tahle	istud tohle	ille onen	illa ona	illud ono
sg. nom.	hic	haec	hoc	iste	ista	istud	ille	illa	illud
gen.		huius			istiūs			illiūs	
dat.		huic			istī			illī	
ak.	hunc	hanc	hoc	istum	istam	istud	illum	illam	illud
abl.	hōc	hāc	hōc	istō	istā	istō	illō	illā	illō
pl. nom.	hī	hae	haec	istī	istae	ista	illī	illae	illa
gen.	hōrum	hārum	hōrum	istōrum	istārum	istōrum	illōrum	illārum	illārum
dat.		hīs			istīs			illīs	
ak.	hōs	hās	haec	istōs	istās	ista	illōs	illās	illa
abl.		hīs			istīs			illīs	

	is ten, tā, to, on, ona, ono	ea tato	id toto	idem tentýž, týž, tataž, táž, totéž	eadem tamtýž, tamtéž	idem tamten, tamta, tamto	ipse sám	ipsa sama	ipsum samo
sg. nom.	is	ea	id	idem	eadem	idem	ipse	ipsa	ipsum
gen.		eius			eiusdem			ipsiūs	
dat.		ei (eī)			eīdem			ipsī	
ak.	eum	eam	id	eundem	eandem	idem	ipsum	ipsam	ipsum
abl.	eō	eā	eō	eōdem	eādem	eōdem	ipsō	ipsā	ipsō
pl. nom.	īī (eī, ī)	eae	ea	īīdem	eaedem	eadem	ipsī	ipsae	ipsa
gen.	eōrum	eārum	eōrum	eōrundem	eārundem	eōrundem	ipsorum	ipsārum	ipsōrum
dat.		īīs (eīs, īs)			īīsdem			ipsīs	
ak.	eōs	eās	ea	eōsdem	eāsdem	eadem	ipsōs	ipsās	ipsa
abl.		īīs (eīs, īs)			īīsdem			ipsīs	

SUBSTANTIVA IV. DEKLINACE (-u- kmeny)

- do 4. deklinace řadíme substantiva zakončená:

nom.	-us, ū
gen.	-ūs

- substantiva zakončená v 1. sg. na -us (např. *exercitus*, *ūs* vojsko) jsou většinou maskulina, na -ū (např. *cornū*, *ūs* roh) neutra;
- mezi často užívaná feminina IV. deklinace patří: *tribus* (čtvrť), *domus* (dům), *porticus* (sloupořadí), *quercus* (dub), *manus* (ruka), *acus* (jehla);

SUBSTANTIVA 5. DEKLINACE (-ē- kmeny)

- do 5. deklinace náležejí substantiva zakončená:

nom.	-ēs
gen.	-ēī/eī

(ē se krátí v gen. a dat. sg., je-li před ním souhláska)

- rodem jsou feminina, pouze *diēs* (den) a *meridiēs* (poledne) se vyskytují často jako m., v ustálených spojeních ale jako f.: např. *diēs certa*, *diēs cōstitutā* (určitý, stanovený den)

	4. deklinace		5. deklinace	
	<i>exercitus</i> , -ūs, m. vojsko	<i>cornū</i> , -ūs, n. roh	<i>rēs</i> , <i>reī</i> , f. věc	<i>diēs</i> , <i>diēī</i> , m. den
sg. nom.	<i>exercit - us</i>	<i>corn - ū</i>	<i>rēs</i>	<i>di - ēs</i>
gen.	<i>exercit - ūs</i>	<i>corn - ūs</i>	<i>reī</i>	<i>di - ēī</i>
dat.	<i>exercit - uī</i>	<i>corn - ū</i>	<i>reī</i>	<i>di - ēī</i>
ak.	<i>exercit - um</i>	<i>corn - ū</i>	<i>rem</i>	<i>di - em</i>
vok.	<i>exercit - us!</i>	<i>corn - ū!</i>	<i>rēs!</i>	<i>di - ēs!</i>
abl.	<i>exercit - ū</i>	<i>corn - ū</i>	<i>rē</i>	<i>di - ē</i>
pl. nom.	<i>exercit - ūs</i>	<i>corn - ua</i>	<i>rēs</i>	<i>di - ēs</i>
gen.	<i>exercit - uum</i>	<i>corn - uum</i>	<i>rērum</i>	<i>di - ērum</i>
dat.	<i>exercit - ibus</i>	<i>corn - ibus</i>	<i>rēbus</i>	<i>di - ēbus</i>
ak.	<i>exercit - ūs</i>	<i>corn - ua</i>	<i>rēs</i>	<i>di - ēs</i>
vok.	<i>exercit - ūs!</i>	<i>corn - ua!</i>	<i>rēs!</i>	<i>di - ēs!</i>
abl.	<i>exercit - ibus</i>	<i>corn - ibus</i>	<i>rēbus</i>	<i>di - ēbus</i>

VAZBA AKUZATIVU S INFINITIVEM

- se v latině objevuje po určitých typech sloves: 1. vnímání: *audiō* (slyším), *sentiō* (vnímám, cítím), *videō* (vidím); 2. myšlení: *putō* (myslím), *sciō* (vím), *crēdō* (věřím); 3. ústního a písemného projevu: *dicō* (říkám), *narrō* (vypravuji), *scribō* (píšu); 4. citového hnutí: *gaudeō* (raduji se), *doleō* (rmoutím se); 5. neosobní výrazy typu: *cōnstat* (je známo), *nōtum est* (je známo), *appāret* (je zjevné)
- sdělení závislé na těchto slovesech bývá v latině vyjádřeno (místo vedlejší věty obvyklé v češtině) infinitivem (přísudek české věty VV) a akuzativem (podmět české věty VV):

Putat tē stultum esse. Myslí, že jsi hloupý.

- při překladu vazby akuzativu s infinitivem postupujeme následovně:

Př.: *Amīcus sciēbat mē hīc adesse.* - *Dicō tibi mātrem iam venīre.*

1. Přeložíme větu hlavní: *Přítel věděl. Říkám ti.*

2. Vsuneme spojku že.

3. Akuzativ polovětné konstrukce převedeme do nominativu: *mē - ego - já; mātrem - mater - matka*

4. Infinitiv převedeme v závislosti na podmětu do určitého slovesného tvaru: *adesse - jsem zde; venīre - přichází.* - Přítel věděl, že jsem zde. Říkám ti, že matka již přichází.

- u 3. os. sg. i pl. se ve vazbě akuzativu s infinitivem uplatňuje zájmeno *sē*, je-li podmět vazby shodný s podmětem určitého slovesa; není-li shodný, stojí ve vazbě akuzativ zájmena *is*, *ea*, *id*;

- **ve středověké latině** je striktní užívání vazby akuzativu s infinitivem uvolněno, jako její ekvivalent jsou po vyjmenovaných typech sloves běžně užívány věty se spojkami *quod*, *quia*, *quoniam* (že) a ani pravidlo o užívání zájmen 3. osoby striktně neplatí, např.:

Sciebam pro certo, quod opus Domini facerem negligenter.

Věděl jsem jistě, že jsem dílo Páně konal nedbale.

VAZBA MÍSTNÍCH JMEN

- u vlastních jmen měst, menších ostrovů a také u některých obecných jmen (*domus* dům, *rus* venkov apod.) se určení místa mnohdy vyjadřuje pomocí prostých (tedy nepředložkových) pádů:
 - **akuzativ** značí odpověď na otázku kam: *Rōmam* do Říma, *Athēnās* do Athén;
 - **ablativ** může značit:
 - 1/ odpověď na otázku odkud: *Rōmā* z Říma, *Athēnīs* z Athén;
 - 2/ (u jmen 3. deklinace a pomnožných jmen 1. a 2. deklinace) odpověď na otázku kde: *Athēnīs* v Athénách
 - **genitiv** se užívá u jmen 1. a 2. deklinace (kromě pomnožných) pro vyjádření odpovědi na otázku kde: *Rōmae* v Římě

ČÍSLOVKY – viz gramatický přehled

STUPŇOVÁNÍ ADJEKTIV A ADVERBIÍ

1. PRAVIDELNÉ STUPŇOVÁNÍ ADJEKTIV

- latinské adjektivum tvoří tři stupně vlastnosti: 1. stupeň (pozitiv) vyjadřuje základní míru vlastnosti – krásný (v této podobě je adj. uvedeno ve slovníku), 2. stupeň (komparativ) vyjadřuje vyšší míru vlastnosti – krásnější, 3. stupeň (superlativ) vyjadřuje nejvyšší míru vlastnosti – nejkrásnější;
- **komparativ** je utvořen: od základu adjektiva (získáme odtržením koncovky 2. sg. od základního stupně adj.) + přípona -ior pro m. a f.,
-ius pro nom., ak. a vok. neuter;

adjekt. v pozitivu	2. sg.	kmen adj. + přípona	komparativ
<i>longus</i>	<i>long-ī</i>	<i>long- + ior</i>	<i>longior</i> (1. sg. m. a f.)
		<i>ius</i>	<i>longius</i> (1., 4., 5. sg. n.)

- komparativy se skloňují jako substantiva 3. deklinace, mají ve všech rodech v abl. sg. -e, gen. pl. -um a v nom., ak. a vok. pl. n. -a;
- neutra mají v 1., 4., 5. sg. tvar na -ius, v ostatních pádech připojují koncovku k základu -ior;
- užívání komparativu:
 - a/ při srovnávání (je větší než...) pomocí *quam* nebo abl. srovnávacího:
 - Př. *Vīnum est suāvius quam aqua* (*quam*+1. sg.) = *aquā* (pouhý 6. sg.). Víno je sladčí než voda.
 - b/ samostatně (bez srovnání): překládá se pomocí pozitivu s příslovci příliš, poněkud, trochu apod.
 - Př. *Vīnum est suāvius*. Víno je příliš (poněkud) sladké.
 - **superlativ** adjektiv se vyznačuje trojím možným zakončením (podle tvaru adj. v pozitivu):
 - -rimus, -rima, -rimum, např. *ācerimus*;
 - -llimus, -llima, -llimum, např. *facillimus, difficillimus*;
 - -issimus, -issima, -issimum, např. *cārissimus, subtilissimus* (nejčastější způsob);
 - skloňují se jako adjektiva 1. a 2. deklinace;
 - užívání superlativu:
 - a/ při srovnání (vyjadřuje nejvyšší míru vlastnosti) pomocí předložek *dē, ex* (+ abl.), *inter* (+ akus.) nebo genitivu partitivního
 - Př. *Helena erat pulcherrima dē (ex) omnibus fēminīs/ inter omnēs fēminās/ omnium fēminārum*. Helena byla nejkrásnější ze všech žen / mezi všemi ženami.
 - b/ samostatně (absolutně), pak se nazývá též **elativ** a překládá se příslovci velmi, zcela, nesmírně, předponami pře-, pra- etc.
 - Př. *Helena erat pulcherrima*. Helena byla překrásná, velmi krásná.

2. NEPRAVIDELNÉ A OPISNÉ STUPŇOVÁNÍ ADJEKTIV

- některá adjektiva se stupňují nepravidelně, tzn. že 2. či 3. (event. oba) stupně jsou utvořeny od jiného základu než pozitiv, např. *bonus* > *melior*, -ius > *optimus*, -a, -um;

- opisné stupňování se uplatňovalo zprvu pouze u adj., která mají na konci kmene samohlásku (např. *necessarius, idoneus*), stupně se vyjadřovaly pomocí nepravidelně stupňovaného adverbia *magis* (velmi), např. *magis necessarius, maximē necessarius*;

Pro středověkou latinu je typické, že jsou významy stupňů zaměňovány, např. *melior de omnibus* = nejlepší ze všech, a místo klasických vazeb komparativu a superlativu jsou užívány jiné, např. *maior tibi* či *maior a te*. Velmi časté je opisné stupňování pomocí *plūs, magis, maximē*. Objevuje se pravidelné stupňování místo nepravidelného, např. *bonissimus*. Stupňuje se také pomocí předložek: *praepulcher, permaximus*.

3. STUPŇOVÁNÍ ADVERBIÍ

- 2. a 3. stupeň adverbii se odvozuje od podoby stupňovaných adjektiv:

komparativ adverbii = akuz. (nom.) komparativu neutra příslušného adjektiva (tvar na -ius);
superlativ adverbii = superlativ adjektiv v němž je -us, -a, -um nahrazeno koncovkou -ē;

ZÁJMENA TÁZACÍ, VZTAŽNÁ, NEURČITÁ, ZÁJMENNÁ ADJEKTIVA – viz gramatický přehled

INDIKATIVNÍ VĚTY VZTAŽNÉ, DŮVODOVÉ, PODMÍNKOVÉ, ČASOVÉ

Indikativní věty vedlejší konstatují skutečnost. Výskyt konkrétních časů v nich se řídí tím, zda věty vyjadřují děj současný s dějem věty hlavní, nebo děj předcházející ději věty hlavní.

	VV současná	VH	VV předčasná
minulost	imperfektum	perfektum, imperfektum	plusquamperfektum
přítomnost	prézens	prézens	perfektum
budoucnost	futurum I.	futurum I.	futurum II.

Tento obecný model se dá uplatnit na všechny typy indikativních vět vedlejších (bylo by zbytečné uvádět všechny možné varianty indikativních vět, následující příklady vycházejí ze svrchu uvedeného schématu a dají se podle něj libovolně obměňovat).

1. Vztažné věty

- bývají uvozeny vztažným zájmenem (nejčastěji *quī, quae, quod* v jakémkoliv pádě);
 současnost VV s VH (v minulosti): *Vir, quī veniēbat, cantābat*. Muž, který přicházel, zpíval.
 předčasnost VV před VH (v minulosti): *Vir, quī vēnerat* (plpf.), *praemiō affectus est* (pf.). Muž, který přišel, byl odměněn.

2. Důvodové věty

- bývají uvozeny spojkami *quod, quia, quoniam*, překládáme je obvykle „protože“:
 současnost VV: *Amābam eam, quoniam pulchra erat*. Miloval jsem ji, protože byla krásná.
 předčasnost VV: *Affuī* (pf.), *quoniam ab eō petītus eram* (plpf.). Pomohl jsem, protože mě (o to) požádal.
- ve středověku se věty uvozené těmito spojkami často užívají jako ekvivalent infinitivních vazeb, tedy jako věty předmětné, spojky pak mají význam „že“:
Ex hoc perpendo, quod quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Na základě toho usuzuji, že cokoli bylo napsáno, bylo napsáno pro naše poučení.

3. Podmínkové věty

- bývají uvozeny spojkou *sī/nisi*, která se překládá jako jestliže/jestliže ne;
- indikativní věty podmínkové vyjadřují podmínku skutečnou, tj. reálnou, která může být jako u ostatních typů indikativních vět buď a/ současná s dějem VH, nebo b/ předčasná před dějem VH;
 a/ současnost VV: *Sī formōsa erit, amābō eam*. Bude-li dobrá, budu ji milovat.
 b/ předčasnost VV: *Sī ad mē epistulam scripserit* (fut. II.), *respondēbō*. Napiše-li mi dopis, odpovím.

NUMERÁLE

ČÍSLOVKA

Číslice arabské	Číslice římské	Číslice základní	Číslice řadové
1	I	ūnus, -a, -um jeden, -a, -o	prīmus, -a, -um první
2	II	duo, -ae, -o	secundus nebo alter
3	III	trēs, tria	tertius
4	(IIII) IV	quattuor	quārtus
5	V	quinque	quīntus
6	VI	sex	sextus
7	VII	septem	septīmus
8	VIII	octo	octāvus
9	(VIII) IX	novem	nōnus
10	X	decem	decimus
11	XI	undecim	undecimus
12	XII	duodecim	duodecimus
13	XIII	tredecim	tertius decimus
14	(XIII) XIV	quattuordecim	quārtus decimus
15	XV	quindecim	quīntus decimus
16	XVI	sedecim	sextus decimus
17	XVII	septendecim	septīmus decimus
18	(XVIII) XVIII	duodeviginti	duodēvigēsīmus
19	(XVIII) XIX	undēviginti	undēvigēsīmus
20	XX	viginti	vicēsīmus
21	XXI	ūnus et vīginti	ūnus et vicēsīmus
22	XXII	vīginti ūnus	vicēsīmus prīmus
		duo et vīginti	alter et vicēsīmus
		vīginti duo	vicēsīmus alter
		duodevigintā	duodētrīcēsīmus
		undētrīcēsīmus	undētrīcēsīmus
		trīgintā	trīcēsīmus
28	(XXIIX) XXVIII	quadrāgintā	quadrāgēsīmus
29	(XXVIII) XXIX	quīnquāgintā	quīnquāgēsīmus
30	XXX	sexagintā	sexāgēsīmus
40	(XXX) XL	septuāgintā	septuāgēsīmus
50	L	octogintā	octōgēsīmus
60	LX	nōnagintā	nōnāgēsīmus
70	LXX	centum	centēsīmus
80	LXXX	centum (et) ūnus	centēsīmus prīmus
90	(LXXX) XC	centum (et) duo	centēsīmus alter
100	C	ducentī, -ae, -a	ducentēsīmus
101	CI	trecentī, -ae, -a	trecentēsīmus
102	CII	quādringentī, -ae, -a	quādringentēsīmus
200	CC	quingentī, -ae, -a	quīngentēsīmus
300	CCC	secentī, -ae, -a	secentēsīmus
400	CCCC (CD)	septingentī, -ae, -a	septingentēsīmus
500	D (ID)	octingentī, -ae, -a	octingentēsīmus
600	DC	nōngentī, -ae, -a	nōngentēsīmus
700	DCC	mille	mīllēsīmus
800	DCCC	duo mīlia	bis mīllēsīmus
900	DCCCC (CM)	tria mīlia	ter mīllēsīmus
1 000	M (IM)	decem mīlia	decies mīllēsīmus
2 000	MM (IIM)	centum mīlia	centies mīllēsīmus
3 000	MMM (IIM)	centēna mīlia	centies centies mīllēsīmus
10 000	CCCC (C)		
100 000	CCCCC (C)		
1 000 000	CCCCCCCC (C)		

Římské číslice

Římské hodnoty se vyznačovaly tak, že se nad římskou číslicí napsala vodorovná čárka (hastka) $\bar{X} = 10\ 000$; $\bar{XCII} = 92\ 000$
 Orámované cifry značily stotisíce: $\overline{\text{LXIII}} = 1\ 300\ 000$
 Pro označení vyšších hodnot se užívalo také některých řeckých písmen.
 Φ značilo 1 000 (CID) a z toho vzniklo M (mille)
 Polovina Φ ve tvaru D je 500. Polovina znaku Ψ v tvaru L značila 50.

Číslovky základní (cardinalia)

- Dvě poslední číslovky v desítkě: **18, 19, 28, 29...** až **88, 89** se tvoří odčítáním od příští desítky: **duodeviginti** 18 (2 od 20) ale **nōnāgintā octō** 98 **nōnāgintā novem** 99
- Při tvoření ostatních složených číslovek od **21** do **99** se bud' kladou jednotky před desítky a spojují se spojkou **et**, nebo se kladou za desítky beze spojky: **duo et trīgintā** nebo **trīgintā duo** 32
- Od **101** se tvoří číslovky obvyčejně sestupně, beze spojky, s jednotkami na posledním místě: **centum sexāgintā trēs** 163 **mīlle centum vīginti sex** 1 126
- **Sklouňují se jen číslovky ūnus, -a, -um jeden, duo, duae, duo dva, trēs, tria tři.**
- Výrazy pro **desítky** a číslovka **centum** (100) se nesklouňují
- Výrazy pro **sta** (od 200) se sklouňují jako adjektiva 1. a 2. deklinace v plurálu
- Číslovka **mīlle** (1000) je nesklonná, ale množné číslo **mīlia** (tisíce) se sklouňuje jako substantiva 3. deklinace podle vzoru **mare**.

Přehled skloňování číslovek

	m.	f.	n.	m.	f.	n.	m.	f.	n.
nom.	ūnus	ūna	ūnum	duo	duae	duo	trēs	trēs	tria
gen.	ūnīus	ūnīus	ūnīum	duōrum	duārum	duōrum	trīum	trīum	tribus
dat.	ūnum	ūnam	ūnum	duōbus	duābus	duōbus	trībibus	trībibus	tribus
ak.	ūnō	ūnā	ūnō	duōs	duās	duōs	trēs	trēs	tria
abl.	ūnō	ūnā	ūnō	duōbus	duābus	duōbus	trībibus	trībibus	tribus

- Plurál **ūnī, ūnae, ūna** se klade hlavně u jmen pomnožných: **ūna castra** jeden tábor, **ūnae litterae** jeden dopis
- Jako **duo** se sklouňuje také **ambō, ambae, ambō** oba dva
- Základní číslovky se chovají v latině jako syntaktická **adjektiva**, proto substantiva označující počítané předměty i číslovky vyjadřující jejich počet jsou **ve stejném pádě**, a to v takovém, jaký vyžaduje jejich funkce ve větě.
ūnus homō venīt jeden člověk přichází
quattuor puerī veniunt čtyři chlapeč přicházejí
quinque puellae veniēbant pět dívek přicházelo
ducentae fēminae aderant dvěset žen bylo přítomno
- Číslovka **mīlia** má platnost syntaktického **substantiva**, substantiva označující počítané předměty jsou v genitivu, ať je **mīlia** v kterémkoli pádě
 nom. **duo mīlia mīlitum** 2 000 vojáků
 gen. **duōrum mīlium mīlitum**
- Určení času na otázku **jak dlouho?** se vyjadřuje akuzativem: **Decem annōs Trōia oppugnābatur**. Deset let byla Trója obléhána

ZÁJIMENA TĀZACÍ, VZTAŽNÁ, NEURČITÁ, ZÁPORNÁ,
ZÁJIMENNÁ, ADJEKTIVA

	sg		pl				
	quis? kdo?	quid? co?	quī? který? jaký?	quae? které? jaké?	quī? kteří? jací?	quae? které? jaké?	quae? která?
nom.	quis	quid	quī	quae	quī	quae	quae
gen.	cuius	cuius rei	cuius	cuius	quorum	quarum	quorum
dat.	cui	cui rei	cui	cui	quibus	quibus	quibus
ak	quem	quid	quem	quam	quos	quās	quae
abl	quō	quā rē	quō	quā	quō	quō	quae

Zájimena tázací (prónómína interrogátíva)

➤ Zájimeno quis? quid? má syntaktickou plnatosť substantívni, týká se osoby nebo věci:
Quis venit? Kdo přišel?

➤ Zájimeno quī? quae? quod? má syntaktickou plnatosť adjektívni, týká se určitéjšího označení nebo vlastnosti osoby nebo věci
Quī poéta est optímus? Který básník je nejlepší?

V ablativu s předložkou cum se spojuje:

- quōcum? s kým, s kterým?
- quācum? s kterou?
- quibuscum? s kterými?

Zájimena vztažná (prónómína relatíva)

quī, quae, quod který, která, které, jenž, jež, jež

☞ Skloňují se stejně jako zájmena tázací, také v ablativu ve spojení s předložkou cum mají stejné tvary

Zájimena neurčitá vztažná s významem zevšeobecňovacím:

- quisquis, quidquid kdokoli, cokoli
- quicumque, quaecumque v syntaktické plnatosťi substantívni kdokoli, cokoli; v syntaktické plnatosťi adjektívni kterýkoli, jakýkoli

☞ Skloňuje se jen první část, tj. quī-, quae-, quod-

Poznámka:

- is, qui ten, kdo (který)
- ea, quae ta, která
- id, quod to, co (které)
- īī, quī ti, kteří
- cae, quae ty, které
- ea, quae ty věci, které; to, co

Zájimena neurčitá (prónómína indéfíníta)

Sešklupí se do dvojce, v nichž jeden člen má vždy syntaktickou plnatosť substantívni, druhý adjektívni (slov. zájmena tázací)

- ◆ quis, quid (někdo, něco)
- ◆ quis, qua, quod (některý, (ně)která, (ně)které)
- ◆ quī, quae, quod (ně)který, (ně)která, (ně)které
- ◆ quō, quantō, např.: sī quis jestliže kdo, někdo
- ◆ aliquis, aliquid někdo, něco
- ◆ aliqui, aliqua, aliquid některý, -á, -é, někáký, -á, -é
- ◆ Skloňuje se jen druhá část, tj. -quī(s) (gen. **alicuius**, dat. **alicui** atd.)
- ◆ quīdam, quiddam kdosi, cosi
- ◆ quīdam, quaedam, quoddam kterýsi, jakýsi
- ◆ Skloňuje se jen první část, tj. qui (gen. **cuiusdam** atd.)
- ◆ quisque, quidque každý, -á, -é
- ◆ quisque, quaeque, quodque Skloňuje se jen první část, tj. quis. Toto zájmeno stojí hlavně po řadové číslovce, superlativu a po zájmenu vztažném nebo zvrtném.
- ◆ quisquam, quidquam (quicquam) někdo, něco
- ◆ ullus, ulla, ullum některý, -á, -é, nějaký, -á, -é
- ◆ Quisquam - skloňuje se první část **Quidquam** (quicquam) má skloňování gen. **ullius rei**, dat. **ullī rei**, ak = nom., abl. **ullā rē**
- ◆ Jako adjektivní zájmeno slouží ke **quidquam** zájmenné adjektivum **ullus, -a, -um**. Těchto zájmen se používá jen ve větách záporného smyslu **Nunquam venit quisquam**. Nikdy nikdo nepřišel.
- ◆ Méně běžná zájmena neurčitá jsou např. **quivis, quodvis** kdokoli, cokoli
- ◆ **quilibet, quidlibet** leckdo, leccos aj.

Zájimena záporná (prónómína negátíva)

	němó někdo	nihil nic
nom.	nemo	nihil
gen.	nullius	nullius rei
dat.	nemini	nihil rei
ak	neminem	nihil
abl	nullō	nullā rē

Zájimenná adjektiva (adjectíva prónómínálta)

Jsou tvořena od zájmených kmenů nebo jsou významem zájmenům blízká. Skloňují se jako adjektiva 1. a 2. deklinace s výjimkou gen. a dat. sg.

nom. sg.	altia	altid	altium	altius	altius	altius	altius
altus	altia	altid	altium	altius	altius	altius	altius
alter	altera	alterum	alterum	alterius	alterius	alterius	alterius
uter	utra	utrum	utrum	utrius	utrius	utrius	utrius
neuter	neutra	neutrum	neutrum	neutrius	neutrius	neutrius	neutrius
nullus	nulla	nullum	nullum	nullius	nullius	nullius	nullius
ullus	ulla	ullum	ullum	ullius	ullius	ullius	ullius
sólus	sóla	sólum	sólum	sólus	sólus	sólus	sólus
tótus	tóta	tótum	tótum	tótius	tótius	tótius	tótius
únus	úna	únum	únum	únus	únus	únus	únus
utroque	utraque	utrumque	utrumque	utriusque	utriusque	utriusque	utriusque

4. Časové věty se spojkou *cum*

- ***cum temporale*** (v záporu *cum nōn*) je typem indikativní časové věty, která se pojí zpravidla s budoucím časem, spojku překládáme jako když/až:

současnost VV: *Cum dormiam, fēlix erō*. Když/až budu spát, budu šťasten.

předčasnost VV: *Cum vēneris* (fut. II.), *cenābimus*. Když/až přijdeš, najíme se.

- ***cum iterativum*** (v záporu *cum nōn*) vyjadřuje, že se nějaký děj (předčasný nebo současný s dějem VH) opakoval, spojku překládáme jako kdykoliv:

současnost VV: *Cum labōrābō, cantābō*. Kdykoliv budu pracovat, budu zpívat.

předčasnost VV: *Cum vēneris* (fut. II.), *cūrābō tē*. Kdykoliv přijdeš, vyléčím tě.

Spojení *cum iterativum* s perfektem ve VV a přezentem ve VH se užívá k vyjádření skutečnosti obecně platné v přítomnosti, minulosti, budoucnosti (tzv. gnómické vyjádření), v takovémto **výjimečném** případě překládáme perfektem do češtiny časem budoucím:

Gnómické vyjádření: *Cum tē vīdī* (pf.), *doleō*. Kdykoliv tě spatřím, cítím bolest.

Ale:

opakování v minulosti: *Cum tē vīderam* (plpf.), *doluī*. Kdykoliv jsem tě spatřil, pocítil jsem bolest.

opakování v budoucnosti: *Cum tē vīderō* (fut. II.), *dolēbō*. Kdykoliv tě spatřím, pocítím bolest.

KONJUNKTIV PRÉZENTU A IMPERFEKTA SLOVES 1.-4. KONJUGACE A SLOVESA ESSE

Konjunktiv v nezávislém postavení (ve větě hlavní) vyjadřuje děj odchýlný od skutečnosti. Tyto odchylky mohou být různého druhu a významu, nejčastěji jde o možnost, neskutečnost, přání, vůli.

(Přehled tvorby konjunktivních tvarů byl součástí tabulek o časování sloves v přezentu, imperfektu a futuru I.)

- **konjunktiv přezentu:**

- se tvoří: u 1. konjugace příznakem -e stojícím na místě kmenového a: *laudēs* at' chválíš
u 2., 3. a 4. konjugace příznakem -a vkládaným mezi slovesný kmen a osobní příponu: *dēleās*
at' ničíš (v 1. os. 3. a 4. konj. tak vypadá stejně jako fut. I. *audiam* at' slyším i uslyším)
sloveso *esse* má tvary nepravidelné: *sim, sīs, sit...*

- v hlavních větách značí:

1/ možnost (potencialitu) nedokonavou, záporka je *nōn*:

(*nōn*) *dēleam* snad bych (ne)ničil

2/ přání splnitelné v přítomnosti, uvozuje jej částice *utinam*, záporka je *nē*:

Utinam (nē) dēleam! Kéž (ne)ničím!

3/ rozkaz/zákaz/pobídku (vůli), záporka je *nē*:

(*Nē*) *dēleātis!* (Ne)ničte! At' (ne)ničíte!

4/ rozvažování, záporka *nōn*:

Quid faciam? Co mám dělat?

- **konjunktiv imperfekta** sloves všech konjugací:

- se tvoří od infinitivu (préz. slovesný kmen + re) připojením osobních přípon, např.:

<i>laudā + rē/re</i>	+ přípony	<i>laudā-rē-s</i>	chválil bys, pochválil bys
<i>esse</i>	+ přípony	<i>esse-m</i>	byl bych

- v hlavních větách značí:

1/ irealitu v přítomnosti, záporka je *nōn*:

cantārēs zpíval bys *nōn cantārēs* nezpíval bys

2/ přání nesplnitelné v přítomnosti, uvozuje jej částice *utinam*, záporka je *nē*:

Utinam cantārēs! Kéž bys zpíval! (*Utinam*) *nē cantārēs!* Kéž bys nezpíval!

- 3/ rozvažování v minulosti:

Quid facerem? Co jsem měl dělat?

VĚTY VEDLEJŠÍ S KONJUNKTIVEM PRÉZENTU A IMPERFEKTA.

- **účelové a obsahové:** uvozeny spojnou *ut / nē* (aby / aby ne)
 - konj. prézentu stojí ve VV, která je závislá na VH v přítomném či budoucím čase:
Optō, ut s̄anus s̄is. Přeji si, abys byl zdrav.
 - *Amīcum cōnsōlābor, nē lāmentētur.* Budu utěšovat přítele, aby nenaříkal.
 - konj. imperfekta stojí ve VV, která je závislá na VH v minulém čase
Optābam, ut s̄anus essēs. Přál jsem si, abys byl zdrav.
 - *Amīcum cōnsōlābar, nē lāmentārētur.* Utěšoval jsem přítele, aby nenaříkal.
 - **účinkové a způsobovací:** jsou uvozeny spojkou *ut / ut nōn* (že, že ne)¹
 - *Tam maesta sum, ut cantāre nōn possim.* Jsem tak smutná, že nemohu zpívat.
 - *Sōl effēcit, ut omnia flōrerent.* Slunce způsobilo, že všechno kvetlo.
 - **časové, typ *cum historicum*:** uvozeny spojkou *cum / cum nōn* (když/ když ne), jsou závislé na větě hlavní v minulém čase (imperfektu, perfektu)
 - konj. imperfekta ve VV vyjadřuje současnost s dějem VH, překládá se **indikativem** nedokonavých sloves
Cum dormīrem, frāter patrī aderat. Když jsem spal, bratr pomáhal otcí.
 - **podmínkové,** uvozeny spojkou *sī / nisi* (kdyby / kdyby ne)
 - konj. prézentu vystupuje v podm. větě potenciální nedokonavé, překládá se do češtiny nedokon.:
Sī vincat, fēlīx sim. Kdyby (snad) vítězil, byla bych šťastná.
 - konj. imperfekta vystupuje v podmínkové větě ireálné přítomné:
Sī vinceret, fēlīx essem. Kdyby zvítězil, byla bych šťastná.
- (dále existují ještě ireálné minulé s konj. plusquamperfekta a potenciální dokonavé s konj. perfekta)
- **připustkové,** bývají uvozeny spojkami *quamvīs, licet, ut, cum, etiamsī* ačkoliv, třebaže, i když
Ut dēsint vīrēs, tamen est laudanda voluntās. I když se nedostávají síly, přece je třeba chválit vůli.

NEPRAVIDELNÁ SLOVESA

I. FIŌ, ERI

- **1. FIŌ, fierī, factus sum** stávám se
Časuje se v přítomném systému podle **4. konjugace**, kmenové **-i-** zůstává vždy dlouhé před samohláskou, kromě inf., prez. a konj. impf. Význam všech časů je pasivní. Tvary perfektního systému se tvoří z particípie perf. pas. **factus, -a, -um** a pomocného slovesa **sum**.

Ind. prez.:	fiō, fis, fit, fimus, fitis, fiunt	Ind. pqpřf.:	factus eram ...
Imp. prez.:	fi! fite!	Ind. fut. II.:	factus erō ...
Inf. prez.:	fieri	Konj. perf.:	factus sim ...
Ind. impf.:	fiēbam, fiēbas ...	Konj. pqpřf.:	factus essem ...
Ind. fut. I.:	fiām, fiēs ...	Inf. perf.:	factum, -am, -um esse
Konj. prez.:	fiām, fiās ...	Inf. fut.:	futūrum, -am, -um esse nebo fore
Konj. impf.:	fierem, fierēs ...		i factum iri
Ind. perf.:	factus sum ...		

Tvary slovesa **fiō, fierī** nahrazují pasivní tvary slovesa **faciō, facere**.

Obdobně i ve složeninách, kde **-faciō** zůstalo nezměněno:

assuēfaciō	zvykám	assuēfiō	zvykám si
patefaciō	otvírám	patefiō	jsem otvírán

Složeniny, ve kterých se změnilo **faciō** ve **-ficiō**, mají pasivum - **ficior**.

afficiō	působím (na někoho)	afficior, affici, affectus sum
cōficiō	zhotovuji	cōficior, cōfici, cōfectus sum
interficiō	zabírám	interficior, interfici, interfectus sum

DALŠÍ SLOVESA FERŌ, VOLŌ, NŌLŌ, EŌ – viz gramatický přehled

¹ Je-li věta vedlejší i hlavní záporná, uvozuje vedlejší větu spojka *quīn* a význam souvětí je kladný: *Nihil est tam difficile, quīn investigari possit.* Nic není tak nesnadné, aby to nemohlo být vypátráno.

NEPRAVIDELNÁ SLOVESA FERŮ, VOLŮ, NŮLŮ, JĚŮ

- **2. FerŮ, ferre, tulī, lātum** *nesu*
Časuje se pravidelně podle **3. konjugace**, ale v některých tvarech přítentního systému se nevkládá mezi základ a příponu **-e-** nebo **-i-**:

Akt	Indikativ přez.: Imperativ přez.: Konj. impf.:	ferŮ, fers, fert, ferimus, fertis, ferunt fer! ferite! ferrem, ferrēs, ferrēt, ferrēmus, ferrētis, ferrent
Pas.	Ind. přez.: Konj. impf.:	feror, ferris, fertur, ferimur, ferimini, feruntur ferrer, ferrēris, ferrētur, ferrēmur, ferrēmīni, ferrentur

Tvary od kmene perfektivního **tul-** a supinového **lāt-** jsou pravidelné.

Složeniny slovesa ferŮ		
afferŮ aufferŮ cōnferŮ dēfferŮ differrer efferrer īnferŮ offerŮ perferŮ prōfferŮ referŮ	attulī abstulī cōntulī dētulī distulī extulī īntulī obtulī pertulī prōtulī rettulī	allātum ablātum collātum dēlātum dīlātum ēlātum īllātum oblātum perlātum prōlātum relātum
		přináším odnáším snaším, stovnávám donáším odkládám vynáším prodávám, nabízím snaším, trpím vynáším, ukazuji nesu zpět, označuji, vypravuji

- **3. VolŮ, velle, volū** *chci*
NŮlŮ, nolle, nŉlū *nechci*
MālŮ, malle, mālū *raději chci*
Sloveso **volŮ** se řadí ke **3. konjugaci**. Tvary přítentního systému se tvoří v indikativu ze základu **vol-**, v konjunktivu a infinitivu z **vel-**.

Způsob a čas	VolŮ	NŉlŮ	MālŮ	Pozn.
Ind.	Přez. vī- ō vī- s vul- t vol-u-imus vul- tis vol-u-nt Impf. volēbam volēbas atd. Fut. I. volam volēs volet atd. Konj. vel-im vel-is atd. Impf. vellem velles atd. Inf. přez. velle	nŉlŮ nŉn vīs nŉn vult nŉlumus nŉn vultis nŉlunt nŉlēbam nŉlēbas atd. nŉlam nŉlēs nŉlet atd. nŉl-im nŉl-is atd. nŉllem nŉlles atd. nŉlle	mālŮ māvis māvult mālumus māvultis mālunt mālēbam mālēbas atd. mālam mālēs mālet atd. māl-im māl-is atd. māllem mālles atd. mālle	1. NŉlŮ (imperativ): přez. nŉlŉ nŉlŉ fut. nŉlŉtŉ nŉlŉtŉ nŉluntŉ nŉluntŉ 2. VolŮ a nŉlŮ part. přez. volens, -entis nolens, -entis 3. VolŮ, nŉlŮ, mālŮ nemají ani gerundium ani supinum 4. Tvary systému perfektivního se tvoří pravidelně ze základů: volŉ-, nŉlŉ-, mālŉ-.

- **4. EŉŮ, ire, ī, itum** *jdu*
Řadí se ke **4. konjugaci**. Tvary přítentního systému se tvoří z kmene **i-**, který se před **-a-**, **-ŉ-**, **-u** mění v **e-**.

Ind. přez.: pas. Imp. přez.: Inf. přez.: pas. Ind. impf.: pas. Ind. fut. I.: pas. Konj. přez.: pas. Konj. impf.: pas. Ind. perf.: pas. Inf. perf.: pas. Ind. p.pupf.: Ind. fut. II.: Konj. perf.: Konj. p.pupf.: Supinum: Part. přez.: Part. fut.: Gerundivum: pas. Inf. fut.:	eŉ, īs, īt, īmus, ītis, eunt ītur ī! īte! īre īri ībam, ībās, ībat, ībāmus, ībātis, ībant ībātur ībŉ, ībis, ībit, ībimus, ībītis, ībunt ībitur eam, eās, eat, eāmus, eātis, eant eātur īrem, īrēs, īret, īrēmus, īrētis, īrent īrētur ī, īsī, īit, īimus, īstis, īerunt ītum esse (mē) īsse ītum esse īeram... (pravidelně) īerŉ... (pravidelně) īerim... (pravidelně) īssēm... (pravidelně) ītum īens (gen. euntis) īfurus, a, um eundum (est) (mē) īturum, -am, -um esse	jdu jde se jdi! jděte! jit jti šel jsem šlo se půjdu půjde se at jdu at se jde šel bych šlo by se přišel jsem (při)šlo se (že) jsem šel (že) se šlo (dříve) jsem šel (dříve) půjdu at jsem šel byl bych šel jdoucí hodlající jit (je) třeba jit že půjdu
--	---	--

Složeniny slovesa ire			
abeŉ adeŉ	abire adire	abī adiī	abītum adītum (+ 4. p.) circumītum coītum exītum inītum interītum obītum perītum prōdītum redītum subītum trānsītum vēnītum
circumeŉ coeŉ exeŉ īneŉ interēŉ obeŉ pereŉ prōdeŉ redeŉ subeŉ trānseŉ vēneŉ	circumīre coīre exīre inīre interīre obīre pereīre prōdīre redīre subīre trānsīre vēnīre	circumī coī exī inī interī obī perī prōdī redī subī trānsī vēnī	odcházím přicházím (k), obracím se s prosbou (na) obcházím scházím se vycházím vcházím zacházím, hynu obcházím hynu, jsem huben předstupuji, objevuji se vracím se podstupuji přecházím jsem na prodej, jsem prodáván

PŘÍMÉ OTÁZKY

Přímé otázky dělíme na **doplňovací** (očekává se, že odpověď na ně bude obsahovat doplnění nějaké skutečnosti, novou informaci) a **zjišťovací** (očekává se, že odpověď na ně přinese kladné či záporné stanovisko dotazovaného).

- doplňovací otázky bývají uvozovány (v latině stejně jako v češtině) tázacími zájmeny nebo příslovcí typu: *quandō* (kdy), *quis* (kdo), *quid* (co), *quot* (kolik), *cūr/ quā de causā* (proč), *quōmodō* (jak), *ubī* (kde), *quōcum* (s kým) apod.
- zjišťovací otázky bývají uvozovány zvláštními částicemi a slovy, které mohou naznačovat, zda tazatel očekává odpověď kladnou či zápornou:
 - o částice *-ne* stojí za slovem, na němž spočívá důraz, nenaznačuje, zda tazatel očekává odpověď kladnou či zápornou:
Cantābatne pater hodiē? Zpíval dnes otec?
 - o slovo *nōnne* uvozuje otázku, na niž se očekává kladná odpověď, v české otázce v takových případech stojí: což ne-?, zdaž ne-? ne-?
Nōnne pater hodiē cantābat? (Což) dnes otec nezpíval?
 - o slovo *num* uvozuje otázku, na niž se očekává záporná odpověď, v české otázce v takových případech stojí: zda? což? copak?
Num pater hodiē cantābat? Copak dnes otec zpíval?
- zvláštním typem zjišťovacích otázek jsou **otázky rozlučovací**, které dávají tázanému na vybranou, aby přisvědčil k jedné z naznačovaných možností:
 - o uvozuje je v latině slovo *utrum* nebo částice *-ne*, druhá možnost je uváděna slovem *an*; při překladu do češtiny se *utrum/-ne* zpravidla nevyjadřuje, místo *an* dáváme slovo či:
Utrum pater /Paterne hodiē cantābat an mater? Zpíval dnes otec či matka?

INDIKATIV PERFEKTA, PLUSQUAMPERFEKTA, FUTURA II. AKTIVA

- časy, které jsme zatím poznali (prézens, imperfektum, futurum I.), se tvořily od přítomného kmene; další tři jiné časy (perfektum, plusquamperfektum, futurum II.) se v latině vytvářejí od perfektního kmene:
- **perfektní kmen:**
 - o = 3. tvar ve slovesné řadě:
slovesná řada: prézens, infinitiv, perf. akt. supinum
 laudō, *laudāre,* *laudāvī,* *laudātum*
 - o u velké části sloves se perf. kmen tvoří od přítomného kmene „pravidelně“ příznakem: *-v-*
laudā-v-ī (pochválil jsem)
 - o u dalších se však uplatňují jiné způsoby tvoření, např. příznakem:
 - *-u-* *mon-u-ī* (napomenul jsem), *timu-ī* (lekl jsem se)
 - *-s-* *dīx-ī* (řekl jsem), *scrīps-ī* (napsal jsem), *mīsī* (poslal jsem)
 - prodloužením kmenové samohlásky: *lēg-ī* (přečetl jsem), *fēc-ī* (udělal jsem)
 - o perfektní kmen slovesa *esse* je *fu-*, od tohoto základu tvoří perfektum také složeniny slovesa *esse*: *fuī, interfuī, dēfuī, praefuī, obfuī, āfuī, affuī*; **ale**: *potuī*
- **perfektum**: vyjadřuje minulý děj, který skončil a již netrvá, děj ukončený, do češtiny se překládá minulým časem dokonavých sloves (narodil od imperfekta, které se překládá pokud možno minulý časem nedokonavých sloves)
 - o **indikativ perfekta aktiva**: se tvoří od perfektního kmene pomocí osobních koncovek:

singulár		plurál
1.	-ī	-imus
2.	-istī	-istis
3.	-it	-erunt
- **plusquamperfektum**: vyjadřuje minulý děj, který se odehrál před jiným dějem minulým;
 - o **indikativ plusquamperfekta aktiva**: se skládají z perfektního kmene slovesa a osobních koncovek:

singulár		plurál
1.	-eram	-erāmus
2.	-erās	-erātis
3.	-erat	-erant

- o v češtině se forma plusquamperfekta zachovala, avšak pouze jako archaizační stylový prostředek, např. *Stalo se, jak byl král přikázal*. V dnešní češtině odlišnost latinského plusquamperfekta od perfekta vyjadřujeme pouze při překladu cvičných tvarů pomocným slůvkem dříve, např. *laudāveram* (dříve) jsem pochválil nikoliv však při překladu vět a textů (zde vyplývá předčasnost děje vyjadřovaného plusquamperfektem ze souvislosti).
- **futurum II.**: vyjadřuje budoucí děj, který se odehraje před jiným dějem budoucím;
 - o **indikativ futura II. aktiva**: se tvoří od perfektního kmene slovesa pomocí osobních koncovek:

singulár	plurál
1. -erō	-erimus
2. -eris	-eritis
3. -erit	-erint
 - o odlišnost futura II. od futura I. se v češtině explicitně vyjadřuje pouze při překladu cvičných tvarů pomocnými slůvkem dříve, až, např. *laudāverō* (dříve, až) pochválím; při překladu vět a textů vyplývá předčasnost děje vyjadřovaného futurem II. ze souvislosti.

UŽITÍ PLUSQUAMPERFEKTA A FUTURA II.

- oba časy se objevují především ve větách vedlejších, v nichž se vypráví o ději, který předcházel jinému ději minulému (plusquamperfektum) nebo budoucímu (futurum II.)
- do češtiny se oba časy překládají tvary dokonavých sloves, jinak se předčasnost jimi vyjadřovaného děje nijak zvlášť nezdůrazňuje;
- oba časy se objevují nejčastěji v následujících druzích vedlejších vět:
 - o **důvodové**: bývají uvozovány spojkami *quod, quia, quoniam* (protože) *Vēnī, quoniam hoc matrī prōmiseram*. Přišel jsem, protože jsem to slíbil matce.
 - o **podmínkové reálné**: bývají uvozovány spojkami *sī/nisi* (jestliže / jestliže ne) *Sī hoc matrī prōmiserō, veniam*. Jestliže to matce slíbím, přijdu.
 - o **časové** se spojkou *cum*:
 - vyjadřující budoucí děj předčasný před jiným (tzv. *cum temporāle*) – když/až: *Cum vēneris, bibēmus*. Když/až přijdeš, napijeme se.
 - vyjadřující opakování v minulosti, přítomnosti i budoucnosti (tzv. *cum iterativum*) – kdykoliv: *Cum vēnerās, bibēbāmus*. Kdykoliv jsi přišel, pili jsme. *Cum vēnistī, bibimus*. Kdykoliv přijdeš, pijeme. (Jedná se o zvláštní druh vyjádření obecně platného za všech okolností v budoucnosti, minulosti i přítomnosti, proto je zde perfektním přeloženo budoucím časem dokonavého slovesa.) *Cum vēneris, bibēmus*. Kdykoliv přijdeš, napijeme se (budeme pít).

SUPINOVÝ KMEN, PARTICIPIUM PERFEKTA PASIVA

Čtvrtý tvar ve slovesné řadě latinských sloves je tzv. **supinum**, ustrnulý akuzativ sg. slovesného substantiva. Supinum je tvar sám o sobě nesklonný, užíváný po slovesech pohybu k označení cíle nebo účelu pohybu, např. *eō cubitum* jdu ležet. Mnohem důležitější však je, že se od něj tvoří několik frekventovaných latinských participií.

Participium perfekta pasiva:

- získáme záměnou koncového -um supina za -us, -a, -um:

slovesná řada.	prézens	infinitiv	perf. akt.	supinum	participium perfekta pasiva
	<i>laudō,</i>	<i>laudāre,</i>	<i>laudāvī,</i>	<i>laudāt-um</i>	→ <i>laudāt-us, laudā-ta, laudā-tum</i>

- jedná se o slovesné adjektivum, které vyjadřuje stav vzniklý z děje předcházejícího před dějem určitého slovesa, jeho základní charakteristikou je tedy **pasivnost** a **předčasnost**;
- překládáme jej:
 - o přídavným jménem slovesným *laudātus* pochválený
 - o vedlejší větou vztaznou nebo spojkovou ten, který byl pochválen
 - o přechodníkem minulým byv pochválen

- participium perfekta pasiva deponentních sloves má však zpravidla význam aktivní:
hortatus 1. povzbudivší, 2. ten, který povzbudil, 3. povzbudiv

PARTICIPIUM PERFEKTA PASIVA VE VAZBĚ ABLATIVU ABSOLUTNÍHO

- (k vazbě ablativu absolutního viz výklad na s. 5)
- je-li ve vazbě ablativu absolutního užito **participia perfekta pasiva**, vyjadřuje (v souladu s charakterem tohoto participia) **děj pasivní a předčasný před dějem určitého slovesa**:

Militibus convocātis dux orātiōnem fēcit. Když byli vojáci svoláni, vojevůdce pronesl řeč.
faciet. budou pronese

Měnící se časy v české větě (Když...) ukazují, jak je překlad participia závislý na čase určitého slovesa latinské věty!

INDIKATIV PERFEKTA, PLUSQUAMPERFEKTA, FUTURA II. PASIVA

Pasivní tvary indikativu časů perfektního systému se skládají z určitého tvaru slovesa *esse* a participia perfekta pasiva:

- **indikativ perfekta pasiva**: indikativ přítomnosti slov. *esse* + participium perf. pas.

laudātus sum **byl jsem** pochválen

laudātus es **byl jsi** pochválen

laudātī sunt **byli** pochváleni

N.B. Je třeba mít na paměti, že tvary indikativu přítomnosti slovesa *esse* tvořící spolu s participiem perf. pas. indikativ perfekta pasiva se **do češtiny překládají minulým časem**. Pouze výjimečně, je-li to zjevné z kontextu věty, se může jednat o tzv. perfektum stavové:

Domus haec iam diū aedificāta est. Tento dům je již dlouho postavený.

- **indikativ plusquamperfekta pasiva**: indikativ imperfekta slov. *esse* + participium perf. pas.

laudātus eram (dříve) jsem byl pochválen

- **indikativ futura II. pasiva**: indikativ futura I. slov. *esse* + participium perf. pas.

laudātus erō (dříve, až) budu pochválen

Pasivní tvary perf., plpf. a futura II. deponentních sloves mají aktivní (zvratný) význam:

ind. perf. pas.: *locūtus sum* promluvil jsem

ind. plpf. pas.: *locūtus eram* (dříve) jsem promluvil

ind. fut. II. pas.: *locūtus erō* (dříve, až) promluším

PARTICIPIUM FUTURA AKTIVA

- jeho základem je, stejně jako tomu bylo u participia perfekta pasiva, **supinum** – 4. tvar slovesné řady:

laudō, laudāre, laudāvī, laudātum

- **participium futura aktiva** se tvoří od supina zakončením *-ūrus, -ūra, -ūrum* (v pl. *-ūrī, -ūrae, -ūra*):

laudāt-um → *laudāt-ūrus, -a, -um, -ī, -ae, -a*

- vyjadřuje **aktivnost a přání** či **úmysl**, překládáme jej:

laudātūrus chtějící chválit; ten, který hodlá chválit

- sloveso *esse* má part. fut. akt.: *futūrus, futūra, futūrum*, v pl. *futūrī, futūrae, futūra*

PARTICIPIUM FUTURA PASIVA – GERUNDIVUM

- tvoří se od **přítomného kmene** (jako part. prez. akt.) připojením:

-ndus, -nda, -ndum u sloves 1. a 2. konj.: *lauda-ndus, -a, -um; dēle-ndus, -a, -um*, v pl. *-ī, -ae, -a*

-endus, -enda, -endum u sloves 3. a 4. konj.: *leg-endus, -a, -um; audi-endus, -a, -um*; v pl. *-ī, -ae, -a*

- vyjadřuje **pasivnost** a **nutnost** či **povinnost** v budoucnosti (že se něco má či musí konat), překládáme jej:

laudandus mající být chválen; ten, jenž má/musí být chválen

OPISNÉ ČASOVÁNÍ: participia v přísudku

Participium futura aktiva i gerundivum se v latinských větách velmi často užívají v přísudku, tj. ve spojení s tvary slovesa *esse*. Jedná se o tzv. opisné časování, pomocí něhož lze vyjádřit: indikativ přítomného, imperfekta, futura a perfekta, konjunktiv přítomného a imperfekta:

ind. prez.	<i>dēlētūrus sum</i> hodlám ničit	<i>dēlendus sum</i> mám být ničen
ind. ipf.	<i>dēlētūrus eram</i> hodlal jsem ničit	<i>dēlendus eram</i> měl jsem být ničen
ind. fut.	<i>dēlētūrus erō</i> budu hodlat ničit	<i>dēlendus erō</i> budu muset být (z)ničen
ind. perf.	<i>dēlētūrus fuī</i> odhodlal jsem se chvátit	<i>dēlendus fuī</i> měl jsem být zničen
konj. prez.	<i>dēlētūrus sim</i> ať hodlám ničit	<i>dēlendus sim</i> ať mám být ničen
konj. ipf.	<i>dēlētūrus essem</i> hodlal bych ničit	<i>dēlendus essem</i> měl bych být ničen
infinitiv:	<i>mē dēlētūrum esse</i> že hodlám ničit	<i>mē dēlendum esse</i> že mám být ničen

Konkrétní čas a způsob slovesa tedy poznáváme podle tvaru slovesa *esse*, podle participia překládáme význam slovesa a vyjádření vůle (pomocí *hodlat*) či nutnosti (pomocí *mít*, *muset*). Participium i tvar slovesa *esse* se samozřejmě mění v závislosti na rodu a čísle podmětu přísudkové vazby.

Quī populō imperātūrus est, ā populō est eligendus. Kdo chce lidu vládnout, má být lidem volen.

GERUNDIVNÍ VAZBA

- gerundivní vazba má vždy pasivní charakter (i v případě deponentních sloves) – její podmět vyjadřuje, kdo má na sobě zakoušet nějakou činnost:
hic homō necandus est tento člověk má/musí být zabit
- pokud je vyjádřen původce této činnosti, děje se tak dativem:
hic homō necandus est mīlitibus tento člověk má být zabit vojáky / vojáci mají zabít tohoto člověka
- není-li podmět vyjádřen, překládáme gerundivní vazbu neosobně: *vīvendum est* je třeba žít
- i v takovém případě může být vyjádřen původce děje: *nōbīs vīvendum est* musíme žít
- u sloves, která se pojí s dativem, je někdy původce děje vyjadřován pomocí předložky *ab* + 6.p. kvůli zamezení věcné nejasnosti:
nōbīs obtemperandum est lēgibus musíme poslouchat zákony
ā nōbīs obtemperandum est lēgibus

INFINITIVY FUTURA A PERFEKTA

- kromě infinitivů přítomných existují v latině také infinitivy budoucí a minulé, které se užívají v infinitivních vazbách (akuzativ, nominativ s infinitivem) – umožňují zde vyjádřit jiný než přítomný čas
- **infinitiv futura** se tvoří pomocí participia futura aktiva (v aktivu) a supina (v pasivu):
 - **infinitiv futura aktiva:** part. fut. akt. + *esse* *laudātūrum* (-am, -um, -ōs, -ās, -a) *esse*
Sciō eum (eam, id, eōs, eās, ea) ēlēctūrum (-am, -um, -ōs, -ās, -a) *esse*.
Vím, že on (ona, ono, oni, ony, ona) bude (budou) volit.
(podoba infinitivu fut. aktiva se mění v závislosti na rodu a čísle substantiva, které jej řídí)
 - **infinitiv futura pasiva:** supinum + *īrī* *laudātum īrī*
Sciō eum (eam, id, eōs, eās, ea) ēlēctum īrī.
Vím, že on (ona, ono, oni, ony, ona) bude (budou) zvolen (-a, -o, -i, -y, -a).
(podoba inf. fut. pasiva se nemění: supinum je tvar nesklonný, rovněž tvar *īrī* – je to inf. prez. pas. od *eō, īre jīt*)
- sloveso *esse* má pouze infinitiv futura aktiva: *eum (eam, id, eōs, eās, ea) futūrum* (-am, -um, -ōs, -ās, -a) *esse* = *fore* že bude (budou)
- **infinitivy perfekta** se tvoří:
 - **inf. pf. akt.:** od perfektního kmene příponou *-isse* *laudāv-isse*
Sciō eum (eam, id, eōs, eās, ea) ēlēgisse. Vím, že on (ona, ono, oni, ony, ona) (z)volili.

PERFEKTIVNÍ SYSTÉM

I. KONJUGACE - AKTIVUM

Perfektum	pochválil jsem laudāv - i laudāv - isti laudāv - it laudāv - imus laudāv - istis laudāv - erunt	at jsem pochválil laudāv - erim laudāv - eris laudāv - erit laudāv - erimus laudāv - eritis laudāv - erant	že pochválil laudāv - isse	Supinum chválit laudāt - um k chválení laudāt - ů
Pqopt.	pochválil jsem (dříve) laudāv - eram laudāv - erās laudāv - erat laudāv - erāmus laudāv - erātis laudāv - erant	byl bych (býval) pochválil laudāv - issem laudāv - isse laudāv - isset laudāv - issemus laudāv - issetis laudāv - issent	Gerundium chválení g. lauda - ndī d. lauda - ndō ak. ad lauda - - ndum abl. lauda - - ndō	
Futurum II.	(až) pochválím laudāv - erō laudāv - eris laudāv - erit laudāv - erimus laudāv - eritis laudāv - erint			

II. KONJUGACE - AKTIVUM

Perfektum	zničil jsem dēlēv - i dēlēv - isti dēlēv - it dēlēv - imus dēlēv - istis dēlēv - erunt	at jsem zničil dēlēv - erim dēlēv - eris dēlēv - erit dēlēv - erimus dēlēv - eritis dēlēv - erant	že zničil dēlēv - isse	Supinum ničt dēlēt - um k ničt dēlēt - ů
Pqopt.	zničil jsem (dříve) dēlēv - eram dēlēv - erās dēlēv - erat dēlēv - erāmus dēlēv - erātis dēlēv - erant	byl bych (býval) zničil dēlēv - issem dēlēv - isse dēlēv - isset dēlēv - issemus dēlēv - issetis dēlēv - issent	Gerundium ničt gen. dēle - ndī dat. dēle - ndō ak. ad dēle - - ndum abl. dēle - ndō	
Futurum II.	(až) zničím dēlēv - erō dēlēv - eris dēlēv - erit dēlēv - erimus dēlēv - eritis dēlēv - erint			

I. KONJUGACE - PASIVUM

Perfektum	byl jsem pochválen laudātus sum (-a, -um) es est laudāti sumus (-ae, -a) estis sunt	at jsem byl pochválen laudātus sum (-a, -um) sis sit laudāti sumus (-ae, -a) stis sint	že byl (po)chválen laudāt - um (-am, -um) esse	byv (po)chválen, (po)chválený laudāt - us (-a, -um)
Pqopt.	byl jsem pochválen (dříve) laudātus eram (-a, -um) erās erat laudāti erāmus (-ae, -a) erātis erant	byl bych býval pochválen laudātus essem (-a, -um) essēs essēt laudāti essemus (-ae, -a) essētis essēt		
Futurum II.	(až) budu pochválen laudātus erō (-a, -um) eris erit laudāti erimus (-ae, -a) eritis erunt			Gerundivum ten, který má být chválen lauda - ndus (-a, -um)

II. KONJUGACE - PASIVUM

Perfektum	byl jsem zničen dēlētus sum (-a, -um) es est dēlētī sumus (-ae, -a) estis sunt	at jsem byl zničen dēlētus sum (-a, -um) sis sit dēlētī sumus (-ae, -a) stis sint	že byl (z)ničen dēlēt - um (-am, -um) esse	byv (z)ničen (z)ničený dēlēt - us (-a, -um)
Pqopt.	byl jsem zničen (dříve) dēlētus eram (-a, -um) erās erat dēlētī erāmus (-ae, -a) erātis erant	byl bych býval zničen dēlētus essem (-a, -um) essēs essēt dēlētī essemus (-ae, -a) essētis essēt		
Futurum II.	(až) budu zničen dēlētus erō (-a, -um) eris erit dēlētī erimus (-ae, -a) eritis erunt			Gerundivum ten, který má být ničen dēle - ndus (-a, -um)

PERFECTUM PASIVUM

III. KONIUGACE - ACTIVUM

Futurum II.	Pqupf.	Perfektum	Gerundium	Supinum		
		přechel jsem lēg - i lēg - isī lēg - it lēg - īanus lēg - isīs lēg - erant	at jsem přechel lēg - eram lēg - eris lēg - erit lēg - erimus lēg - eritis lēg - erunt	že (pře) čel lēg - isse		
		přechel jsem (dříve) lēg - eram lēg - erās lēg - erat lēg - eramus lēg - erātis lēg - erant	byl bych (býval) přechel lēg - issem lēg - isses lēg - isset lēg - issemus lēg - issetis lēg - issent	Gerundium čení g. leg - e - ndī d. leg - e - ndō ak. ad leg - e - ndūm abl. leg - e - ndō	číst lēct - ūm ke čení lēct - ū	
		(až) přechu lēg - ero lēg - eris lēg - erit lēg - erimus lēg - eritis lēg - erint				

IV. KONIUGACE - ACTIVUM

Futurum II.	Pqupf.	Perfektum	Gerundium	Supinum		
		uslyšel jsem audīv - i audīv - isī audīv - it audīv - īmus audīv - isīs audīv - erunt	at jsem uslyšel audīv - erim audīv - eris audīv - erit audīv - erimus audīv - eritis audīv - erunt	že (u) slyšel audīv - isse		
		uslyšel jsem (dříve) audīv - eram audīv - erās audīv - erat audīv - eramus audīv - erātis audīv - erant	byl bych (býval) uslyšel audīv - issem audīv - isses audīv - isset audīv - issemus audīv - issetis audīv - issent	Gerundium slyšení g. audi - e - ndī d. audi - e - ndō ak. ad audi - e - ndūm abl. audi - e - ndō	slyšet audīt - ūm k slyšení audīt - ū	
		(až) uslyším audīv - erō audīv - eris audīv - erit audīv - erimus audīv - eritis audīv - erint				

III. KONIUGACE - PASSIVUM

Futurum II.	Pqupf.	Perfektum	Gerundium
		lēctus sum (-a, -um) es lēctū es (-ac, -a) es sunt	Gerundium ten, který má být čen leg - e - ndus (-a, -um)
		byl jsem přechen (dříve) lēctus eram (-a, -um) erās lēctū erāt (-ac, -a) erātis erant	byl bych (býval) přechen lēctus essem (-a, -um) essēs esset essēmus (-ac, -a) essētis essent
		lēctus erō (-a, -um) eris erit lēctū erimus (-ac, -a) eritis erunt	

IV. KONIUGACE - PASSIVUM

Futurum II.	Pqupf.	Perfektum	Gerundium
		audītus sum (-a, -um) es audītū es (-ac, -a) es sunt	Gerundium ten, který má být slyšen audi - e - ndus (-a, -um)
		byl jsem uslyšen (dříve) audītus eram (-a, -um) erās audītū erāt (-ac, -a) erātis erant	byl bych (býval) uslyšen audītus essem (-a, -um) essēs esset essēmus (-ac, -a) essētis essent
		(až) budu uslyšen audītus erō (-a, -um) eris audītū erit (-ac, -a) eritis erunt	

PERFEKTNÍ SYSTÉM SLOVESA *ESSE*

Perfektum Pqpf. Futurum II.	byl jsem fu - i fu - isti fu - it fu - imus fu - istis fu - erunt	ať jsem byl fu - erim fu - eris fu - erit fu - erimus fu - eritis fu - erint	že byl fu - isse		
	byl jsem (dříve) fu - eram fu - erās fu - erat fu - erāmus fu - erātis fu - erant	byl bych byl fu - issem fu - issēs fu - isset fu - issemus fu - issētis fu - issent	Gerundium není	Supinum není	
	(až) budu fu - erō fu - eris fu - erit fu - erimus fu - eritis fu - erint				

PERFEKTNÍ SYSTÉM DEPONENTNÍHO SLOVESA *HORTOR, ĀRĪ, HORTĀTUS SUM*

Perfektum Pqpf. Futurum II.	povzbudil jsem hortatus sum (-a, -um) es est hortatī sumus (-ae, -a) estis sunt	ať jsem povzbudil hortatus sim (-a, -um) sis sit hortatī simus (-ae, -a) sitis sint	že povzbudil hortāt - um (-am, -um) esse	povzbudiv hortāt - us (-a, -um)	
	povzbudil jsem (dříve) hortatus eram (-a, -um) erās erat hortatī erāmus (-ae, -a) erātis erant	byl bych (býval) povzbudil hortatns essem (-a, -um) essēs esset hortatī essemus (-ae, -a) essētis essent	Gerundium povzbuzování g. horta - ndī d. horta - ndō ak. ad horta - - ndum abl. horta - - ndō	Supinum povzbudit hortāt - um k povzbuzení hortāt - ū	
	(až) povzbudím hortatus erō (-a, -um) eris erit hortatī erimus (-ae, -a) eritis erunt			Gerundivum ten, který má být povzbuzován horta - ndus (-a, -um)	

(podoba infinitivu perfekta aktiva se nemění)

- **inf. pf. pas.:** participium perfekta pasiva + *esse* *laudātum* (-am, -um, -ōs, -ās, -a) *esse*
Sciō eum (eam, id, eōs, eās, ea) ēlēct-um (-am, -um, -ōs, -ās, -a) *esse*.
Vím, že (ona, ono, oni, ony, ona) byl (-a, -o, -i, -y, -a) zvolen (-a, -o, -i, -y, -a).

- sloveso *esse* má pouze infinitiv perfekta aktiva: *eum (eam, id, eōs, eās, ea) fuisse* že byl (byla, bylo)

Vazbu akuzativu s infinitivem zopakovat podle s. 6.

NOMINATIV S INFINITIVEM

- jde o infinitivní vazbu, která funguje na podobném principu jako již známý akuzativ s infinitivem;
- vyskytuje se po pasivních tvarech sloves: 1. smyslového vnímání, 2. myšlení, 3. ústního a písemného projevu, 4. některých sloves přikazování a zakazování, např. *dīcor* říká se o mně (ve vazbě nom. s inf.: říká se, že já / já prý), *putor* myslí se o mně (ve vazbě nom. s inf.: myslí se, že já/ panuje domněnka, že já), *crēdor* věří se o mně (ve vazbě nom. s inf.: věří se, že já), *iubeor* přikazuje se mi (ve vazbě nom. s inf.: přikazuje se mi, abych...); *vetor* zakazuje se mi (ve vazbě nom. s inf.: zakazuje se mi, abych...)

- v (klasické) latině je sdělení závislé na těchto slovesech vyjádřeno (místo vedlejší věty obvyklé v češtině) infinitivem (přísudek české věty VV) a nominativem (podmět české věty VV):

Homērus clārus poēta fuisse traditur.

Militēs pontem facere iussī sunt.

- při překladu do češtiny postupujeme následovně:

1. přeložíme určité sloveso, na němž vazba nominativu s infinitivem závisí; vzhledem k tomu, že jde česká slovesa s ekvivalentním významem jsou často nepřechodná, užíváme při překladu neosobní vazby typu:

trāditur vypravuje se (rozumí se o Homérovi)

iussī sunt bylo rozkázáno (rozumí se vojákům)

(*dīcēbātur* říkalo se/ prý, *crēdētur* bude se věřit, *putātur* myslí se, *vetitum est* bylo zakázáno, *iussum est* bylo přikázáno, *vidētur* zdá se apod.)

2. Infinitivní vazbu překládáme vedlejší větou, proto si doplníme spojku: zpravidla **že** (po slovesech poroučení však **aby**):

Vypravuje se, že...

Bylo rozkázáno, aby...

3. Přeložíme nominativ, který je podmětem vedlejší věty:

Vypravuje se, že Homér...

Bylo rozkázáno, aby vojáci... (nebo: Bylo rozkázáno vojákům, aby...)

4. Infinitiv přeložíme určitým slovesným tvarem, přičemž číslo a rod určuje podmět, čas a slovesný rod druh infinitivu (vid užívané podle významu).

Vypravuje se, že Homér byl...

Bylo rozkázáno, aby vojáci postavili... (nebo: Bylo rozkázáno vojákům, aby postavili...)

5. Nakonec přeložíme ostatní větné členy:

Vypravuje se, že Homér byl slavný básník.

Bylo rozkázáno, aby vojáci postavili most. (Nebo: Vojákům bylo rozkázáno, aby postavili most.)

- v této nominativní vazbě mají infinitivy složené vždy koncovky nominativní:

Romulus et Remus ā pāstōre ēducātī esse dīcēbantur.

Říkalo se, že R. a R. byli vychováni pastýřem. / R. a R. prý byli vychováni pastýřem.

Puellae eam laudātūrae esse exīstimantur. Soudí se, že ji dívky budou chválit.

- někdy je podmět vyjádřen pouze v tvaru určitého slovesa:

Dē vītā tuā narrāvisse dīcēbāris.

Říkalo se (= o tobě), že jsi vyprávěl o svém životě. / Prý jsi vyprávěl o svém životě.

Mortuus esse exīstimābor. Bude se soudit (= o mně), že jsem zemřel.

Zatímco latina má vždy vazbu osobní (její určité slovesné tvary rozeznávají osoby a čísla), čeština užívá zpravidla vazbu neosobní (zdá se, říká se pro všechny osoby), u pasivních tvarů slovesa *dīcere* v přítomném čase můžeme užít i osobní vazbu s *prý*.

Přehled latinských infinitivů ve vazbách akuzativu a nominativu s infinitivem

	PERFEKTUM	PRÉZENS	FUTURUM
AKTIVNÍ	jen ve vazbách nom. a ak. s inf.: nom. (<i>is dicitur</i>) <i>delevisse</i> ak. (<i>dicunt eum</i>) <i>delevisse</i> že (z)ničil	<i>delere</i> ničit nom. (<i>is dicitur</i>) <i>delere</i> ak. (<i>dicunt eum</i>) <i>delere</i> že ničí	jen ve vazbách nom. a ak. s inf.: nom. (<i>is dicitur</i>) <i>deleturus esse</i> že bude ak. (<i>dicunt eum</i>) <i>deleturum esse</i> ničit/ zničí
PASIVNÍ	nom. (<i>is dicitur</i>) <i>deletus esse</i> že byl ak. (<i>dicunt eum</i>) <i>deletum esse</i> (z)ničen	<i>deleri</i> být ničen nom. (<i>is dicitur</i>) <i>deleri</i> že je ak. (<i>dicunt eum</i>) <i>deleri</i> ničen	nom. (<i>is dicitur</i>) <i>deletum iri</i> že bude ak. (<i>dicunt eum</i>) <i>deletum iri</i> (z)ničen

KONJUNKTIV PERFEKTA A PLUSQUAMPERFEKTA

Tvoření:

- **aktivní tvary** obou konjunktivů se tvoří od perfektního kmene pomocí přípon:
 - o konjunktiv pf. akt.: *-erim, -eris, -erit, -erimus, -eritis, -erint* (s výjimkou 1. sg. tedy vypadá jako fut. II.), např. *laudāverit* ať pochválil
 - o konjunktiv plpf. akt.: *-issem, -issēs, -isset, -issēmus, -issētis, -issent*, např. *laudāvisset* byl by pochválil
- **pasivní tvary** obou konjunktivů jsou opět složené, tvoří je:
 - o konjunktiv pf. pas: participium perfekta pasiva + konjunktiv přítomného slovesa *esse*, např.: *laudātus sit* ať byl pochválen
 - o konjunktiv plpf. pas.: participium perfekta pasiva + konjunktiv imperfekta slovesa *esse*, např.: *laudātus esset* byl by býval pochválen

+ *ne* *sk* *čas* *fuert* *fuisset*

Použití ve větách hlavních:

- ve větách hlavních (nezávislých na ničem) může konjunktiv perfekta vyjadřovat:
 - o přání splnitelné v minulosti, např.: *utinam (nē) laudāveris!* kéž/ať jsi (ne)pochválil!
 - o možnost (potencialitu) dokonavou, např.: *(nōn) laudāveris* snad bys (ne)pochválil
 - o zákaz 2. os., zejména dokonavý *nē laudāveris!* ne(po)chval!
- ve větách hlavních (nezávislých na ničem) může konjunktiv plusquamperfekta vyjadřovat:
 - o přání nesplnitelné v minulosti *utinam (nē) laudāvissēs!* kéž bys (ne)byl (po)chválil
 - o neskutečnost v minulosti *(nōn) laudāvissēs* (ne)byl bys (po)chválil

Použití ve větách vedlejších:

- **podmínkové:** jsou uvozovány spojkou *sī/nisi* (jestliže, kdyby/ jestliže ne, kdyby ne); dělíme je na tři skupiny podle toho, zda vyjadřují skutečnost, možnost nebo neskutečnost
 - o **reálné** (skutečné): vyskytují se v nich indikativy různých časů
Sī vincit (vincēbat / vincet), fēlīx sum (eram / erō). Jestliže vítězí (vítězil / zvítězí), jsem (byla jsem / budu) šťastná.
 - o **potenciální:** vyskytuje se v nich konjunktiv přítomného a perfekta, konjunktiv přítomného se překládá nedokonavě, konjunktiv perfekta dokonavě, spojka *sī/nisi* = kdyby, někdy doprovázené slůvkem *snad*
Sī vincat, fēlīx sim. Kdyby (snad) vítězil, byla bych šťastná.
Sī vicerit, fēlīx fuerim. Kdyby (snad) zvítězil, byla bych šťastná.
 - o **ireálné:** vyskytuje se v nich konjunktiv imperfekta a plusquamperfekta, první značí neskutečnost v přítomnosti, druhý neskutečnost v minulosti; *sī/nisi* = kdyby / kdyby ne
Sī vinceret, fēlīx essem. Kdyby zvítězil, byla bych šťastná.
Sī vicisset, fēlīx fuisset. Kdyby byl zvítězil, byla bych bývala šťastná.
- **cum historicum:** vyjadřuje časovou okolnost k minulému ději, popsanému ve větě hlavní; je uvozeno spojkou *cum / cum nōn* s významem *když / když ne*; uplatňují se zde:
 - o konjunktiv imperfekta: vyjadřuje současnost s dějem VH
Cum venīrem, frāter patrī aderat. Když jsem přicházel, bratr pomáhal otcí.

- o konjunktiv plusquamperfekta: vyjadřuje předčasnost před dějem VH
Cum vēnissem, patrī affuī. Když jsem přišel, pomohl jsem otci.

KONJUNKTIVNÍ SOUSLEDNOST ČASŮ

= zákonitost latinského jazyka, podle níž čas věty hlavní řídí užívání konjunktivů ve větě vedlejší, důležité přitom je, zda děj věty vedlejší vyjadřuje současnost, předčasnost nebo následnost ve vztahu k ději věty hlavní. Konjunktivy jsou užívány podle následujícího schématu:

	VV současná	VV předčasná	VV následná
VH s časem hlavním (préz., fut. I., fut. II.)	konj. prez.	konj. perf.	konj. prez. opis. čas. -ūrus sim
VH s časem vedlejším (impf., pf., plpf.)	konj. impf.	konj. plpf.	konj. ipf. opis. čas. -ūrus essem

Jedním z nejčastějších případů, kdy se se sousledností časů setkáváme, jsou tzv. **nepřímé otázky**. Jedná se o otázky, které nestojí samostatně, ale jsou závislé na nějakém uvozujícím slovese, ocitají se tedy v úloze vět vedlejších a jejich závislost na větě hlavní latina vyjadřuje mj. konjunktivem. Stejně jako v případě samostatných otázek jsou uvozovány tázacími zájmeny, příslovci nebo zvláštními částicemi, např. *cur* proč, *quis* kdo, *quando* kdy, *num* zda, *utrum – an* zda – či, *utrum – necnōn* zda – či ne apod., ve středověké latině se často objevuje také *si* ve významu zda.

<i>Interrogō/interrogābō tē,</i> Ptám se/zeptám se tě,	<i>quid faciās</i> co děláš	<i>quid fēcēris</i> co jsi dělal/udělal	<i>quid factūrus sīs.</i> co budeš dělat/uděláš.
<i>Interrogābam/interrogāvī tē,</i> Ptal jsem/zeptal jsem se tě,	<i>quid facerēs</i> co děláš	<i>quid fēcissēs</i> co jsi dělal/udělal	<i>quid factūrus essēs.</i> co budeš dělat/uděláš.

Při překladu do češtiny je třeba pamatovat na to, že konjunktiv v nepřímých otázkách je pouze znakem jejich závislosti na uvozovací větě, nikoliv vyjádřením stavu odchylného od reality, proto se překládá indikativem. Na základě pravidla o souslednosti časů z užití příslušného konjunktivu v latinské nepřímé otázce odvodíme, zda ve vztahu k řídící větě vyjadřuje současnost, předčasnost či následnost. Na rozdíl od latiny u češtiny nerozhoduje, zda je otázka závislá na čase přít./budouc. nebo závislá na čase min., v obou případech překládáme stejně.

VĚTY S QUĪN

Užívají se po negaci sloves:

- s implicitním záporným obsahem, např. *nōn negō* (nepopírám), *nōn dubitō* (nepochybuji), další možné způsoby negace jsou pomocí částic *haud*, *vix*;
 - o ve větě vedlejší s *quīn* se nacházejí konjunktivy podle souslednosti časů, *quīn* se překládá jako že:
 - Nōn dubitō, quīn vērum sit.* Nepochybuji, že je to pravda.
- s implicitním významem záporné snahy, např. *nōn impediō* (nebráním), *nōn recūsō* (neodmítám), *nihil abest* (nic nebrání), *nūlla causa est* (není žádný důvod), *facere nōn possum* (nemohu nic dělat, rozumí se proti tomu), další možné způsoby negace jsou pomocí částic *haud*, *vix*;
 - o ve větě vedlejší s *quīn* se nacházejí konjunktivy, *quīn* se překládá jako aby ne:
 - Ego vix teneor, quīn accurram.* Stěží se udržím, abych nepřiběhl.
- *quīn* (spolu *quī nōn* slouží také jako záporka ve vztažných větách konjunktivních, které následují po (zpravidla negovaných) slovesech typu *non desunt*, *sunt*, *quis est*, *nemō est* apod.
 - Nūlla fuit civitās, quīn imperatōrī pārēret.* Nebylo obce, která by císaře neposlouchala.
 - Quis est, quīn hoc intellegat?* Je někdo, kdo by tomu nerozuměl?

Při překladu vět s *quīn* je vhodné vyhybat se napodobování latinské struktury vět a využívat modálních sloves vyjadřujících nutnost/možnost, např.:

Ego vix teneor, quīn accurram. Musím přiběhnout.

Nūlla fuit civitās, quīn imperatōrī pārēret. Všechny obce byly nuceny poslouchat císaře.

Quis est, quīn hoc intellegat? Copak je možné, aby tomu někdo nerozuměl?

GERUNDIVNÍ VAZBA - DOPLNĚNÍ

- o gerundivu a jeho užívání ve vztahu k podmětu (v opis. časování trpném) viz výše na s. 14;
- gerundivum může být užíváno také ve vztahu k předmětu věty a v takovém případě znamená **účel a cíl děje vyjádřeného hlavním slovesem**;
- děje se tak zpravidla po slovesech
 - dávání: *dō* dávám, *trādō* odevzdávám, předávám, *concedō* postupuji, *relinquō* zanechávám
 - přijímání: *suscipiō* беру na sebe
 - obstarávání: *cūrō* pečuji, starám se

Např. *Wenceslaus civibus Pragensibus pro tempore custodiendus traditur.*

Václav byl odevzdán pražským měšťanům, aby jej načas střežili (dosl. aby byl – rozumí se jimi – načas střežen).

- velmi často se gerundivní vazba tohoto typu objevuje v listinách:

Dōnāmus dicīs frātribus cūriam in perpetuum possidendam.

Darujeme řečeným bratřím dvůr, aby jej vlastnili na věky.

GERUNDIUM

- vedle gerundiva, které je slovesné adjektivum, existuje podobně vypadající **gerundium**;
- jedná se o slovesné **substantivum s činným významem**, jež nemá 1.p., jinak se skloňuje jako neutrum 2. dekl.: gen. sg. *laudandī* apod.
- překládá se jako „chválení“ nebo „chválit“ – je blízké činnému infinitivu;
- užívá se ho v různých vazbách:
 - v genitivu jako neshodný přívlastek: *ars scribendī* umění psát, *discendī cupidus* chtivý učení
 - v dativu ve vazbě (non) *esse* + dat. = být schopen něčeho: *non sum amandō* nejstem s to milovat;
 - v akuzativu po předložkách, zvláště po *ad*: *accēdimus ad legendum* přistupujeme ke čtení; *locus idōneus ad aciem instruendam* místo vhodné k sestavení šiku
 - v ablativu buď po předložkách, nebo v instrumentálu: *loquimur de scribendō* mluvíme o psaní; *legendō discimus* učíme se čtením
- **ve středověké latině se abl. gerundia velmi často vyskytuje ve funkci participia prézentu aktiva**:
Hostes populando usque ad moenia pervenerunt.
Nepřátelé pustošící/ za pustošení došli až k hradbám.
- pokud u gerundia stojí předmět, mohou se vyskytnout dvě situace:
 1. *accēdimus ad persuādendum cīvibus* přistoupili jsme k přesvědčování občanů
Je-li gerundium utvořeno od slovesa, které se pojí s předmětem v jiném pádu než čtvrtém (= tzv. předmět nepřímý), zůstává předmět u gerundia v pádě stejném, v jakém by byl u určitého slovesného tvaru.
 2. *potestās bellī gerendī* (místo *potestās gerendī bellum*) možnost vést válku
Je-li gerundium utvořeno od slovesa pojícího se se 4. pádem (= předmět přímý), přizpůsobí se tento předmět pádu gerundia a gerundium se začne chovat jako adjektivum – gerundivum, dochází tedy ke změně vazby gerundijní v gerundivní. Při překladu takové vazby pak postupujeme následovně: přeložíme vždy substantivum v 1. p., pak gerund., pak substantivum, které se s gerund. shoduje.

Také nesklonný výraz pro tisíc *mille* mívá často platnost substantiva středního rodu a poji se s genitivem: *mille hominum* '1000 lidí', ale užívá se ho též, jako všech číslovek základních (vyjma *milia*), adjektivně: nom. ak. *mille hominēs*, g. *mille hominum*, d., abl. *mille hominibus*.

Je-li sčítaný předmět oddělen od *milia* a připojen k číslovce adjektivní, shoduje se v pádě s touto číslovkou: *quattuor milia (et) ducenti hominēs* '4200 lidí', ale ovšem *quattuor milia hominum et ducenti*.

K číslovkám řadovým.

Číslovky řadové se končí v *-us*, *-a*, *-um* (od 18. počínajíc v *-ēsimus*, *-ēstina*, *-ēstimum*) a skloňují se podle *bonus*, *-a*, *-um*.

V řadových číslovkách od 13. do 17. kladou se jednotky vždy před desítku, a to beze spojky: *tertius decimus* '13.' atd. Nemění se ani ve složení s vyššími čísly: *annus centēsimus quārtus decimus*, rok 114'.

Odchylně od češtiny se užívá v latině číslovek řadových při udání počtu hodin: *Quota hora est?* — *Tertia* 'Kolik je hodin? — Tři'. *Quota hora?* — *Tertia* 'V kolik hodin? — Ve tři'.

Řadovými číslovkami se vyjadřují v latině i zlomky: *tertia pars*, $\frac{1}{3}$, *quarta pars*, $\frac{1}{4}$, atd. Je-li čitatelem číslo větší než 1, vypouští se plurál slova *pars*: *duae quintae* (roz. *partēs*) $\frac{2}{5}$, *quattuor nonae*, $\frac{4}{9}$. Je-li jmenovatel právě o jednu větší než čítec, udává se zpravidla jenom čítec, kdežto jmenovatel je nahrazen slovem *partēs*: *trēs partēs*, $\frac{3}{4}$, *novem partēs*, $\frac{9}{10}$. Polovina = *dīmīdium*, $\frac{1}{2}$ n. anebo *dīmīdia pars*.

K číslovkám podílným.

Podílné číslovky jsou trojvýhodná plurální adjektiva; skloňují se podle *boni*, *bonae*, *bona*, mají však (vyjma *singulī*) v g. *-um*: *binum*, *trinum* atd.

V češtině není pro tyto číslovky zvláštních tvarů; zpravidla se vyjadřují předložkou, po s lokálem číslovek základních: *cōsulibus quaterna milia militum data sunt* 'konsulům bylo dáno po čtyřech tisících vojínů'. Někdy se však překládají do češtiny číslovkou základní:

a) je-li podílnost naznačena již jiným slovem: *Rōmae quolanūs binī cōsulēs creābantur*, v Římě byli každoročně voleni dva konsulové;

b) při t. ř. *plūrālia tantum*, kterými se označují pojmy singulární; latina užívá při nich číslovek podílných¹⁾: *bināe litterae*, dva dopisy (naproti *duae litterae*, dvě písmena²⁾), ale místo *singulī* se klade *tantū* a místo *ternī* *trīnī*: *ūna castra* 'jeden tábor', *trīnae litterae* 'tři dopisy';

¹⁾ Srv. v češtině užívání číslovek druhových při t. ř. plurālia tantum: 'dvoje hodinky', 'troje dveře'.

c) při násobení, při němž se v latině násobec vyjadřuje číslovkou podílnou: *bis bina sunt quattuor*, $2 \times 2 = 4$; *quinqüis terna sunt quīndecim*, $5 \times 3 = 15$ '.

K číslovkám poměrným.

Častěji se vyskytují jenom: *simplicis*, *-a*, *-um* 'jednoduchý', *duplus*, dvojnásobný', *triplicis* 'trojnásobný', *quadruplus*, *quīncuplus*, *septuplus*, *septuplus*, *octuplus*.

K číslovkám násobným.

Častěji se vyskytují jenom: *simplex* (g. *-icis*), 'jednoduchý', *duplex*, dvojitý', *triplex*, *quadruplex*, *quīncuplex*, *septplex*, *decemplex*.

K číselným příslovcím násobným.

Číselná příslovce násobná mají pro 1×-4 zvláštní tvar: *semel*, *bis*, *ter*, *quater*, od $5 \times$ počínajíc mají koncovku *-tēs* (někdy též *-tēns*): *quīnquē(n)s*, *sexīē(n)s* atd.

Jako číselných příslovců se užívá v latině též neutra singuláru číslovek řadových na otázku, po kolikáté?: *primum*, po prvé', *tertium*, *quārtum* atd.; po druhé' = *iterum*. vedle nich se objevují i příslovce v *-ō*: *prīmō* 'nejprve', *s* počátku', *tertiō*, *quārtō* atd.

Při výčtu se užívá postupně těchto adverbů: *primum*, předně', *deinde*, 'za druhé (dále)', *tum*, 'za třetí (potom)', *postremō* (*dēnique*) 'konečně'.

ŘÍMSKÝ KALENDÁŘ

V římském kalendáři (*jāsī Rōmānī*) dělil se rok na dvanáct měsíců, jejichž jména jsou:

<i>Iānuārius</i> , leden'	<i>Māius</i> ¹⁾ , květen'	<i>September</i> , září'
<i>Febrūārius</i> , únor'	<i>Iūnius</i> , červen'	<i>Octōber</i> , říjen'
<i>Mārtius</i> , březen'	<i>Iūlius</i> , červenec'	<i>November</i> , listopad'
<i>Aprīlis</i> , duben'	<i>Augustus</i> , srpen'	<i>December</i> , prosinec'

Měsíc *Iūlius* byl nazván na počtu C. Julia Caesara, měsíc *Augustus* na počtu Augusta, prvního římského císaře. Předtím sluly *Quīntilis* a *Sexstilis*. Jména těchto dvou a jména posledních čtyř měsíců jsou z doby, kdy se římský rok začínal březnem, takže *Quīntilis* byl 5. měsíc, *Sexstilis* 6. atd.

Jednotlivé dny nepočítali Římané od prvního dne měsíce do posledního, nýbrž podle tří hlavních dní každého měsíce. Byly to:

Kalendae (zkratka *K.*, *Kal.*) = první den v měsíci,

Nōnae (zkratka *Nōn.*) = pátý nebo sedmý den v měsíci,

Idūs (zkratka *Id.*) = třináctý nebo patnáctý den v měsíci.

¹⁾ Vyslovují: maj-jus (v. § 3).

Nōnāe připadaly na 7., Idūs na 15. den v měsíci: *Mārtius, Iulius, Maius, Octōber* (pamatuj *MILMO*), v ostatních na 5. a 13.

Datum	I. (31 dní)	IV. (30 dní)	II. (28 dní)
1.	Kalendās (těchž měsíce)		
2.	a. d. VI.	a. d. IV.	a. d. XVI.
3.	a. d. V.	a. d. III.	a. d. XV.
4.	a. d. IV.	Nōnās (t. m.)	
5.	a. d. III.	Idūs (t. m.)	
6.	pridie		
7.	Nōnās (t. m.)		
8.	a. d. VIII.	a. d. VII.	a. d. XIV.
9.	a. d. VII.	a. d. VI.	a. d. XIII.
10.	a. d. VI.	a. d. V.	a. d. XII.
11.	a. d. V.	a. d. IV.	a. d. XI.
12.	a. d. IV.	a. d. III.	a. d. X.
13.	a. d. III.	pridie	
14.	Idūs (t. m.)		
15.	pridie		
16.	a. d. XVII.	a. d. XVI.	a. d. XIII.
17.	a. d. XVI.	a. d. XV.	a. d. XII.
18.	a. d. XV.	a. d. XIV.	a. d. XI.
19.	a. d. XIV.	a. d. XIII.	a. d. X.
20.	a. d. XIII.	a. d. XII.	a. d. IX.
21.	a. d. XII.	a. d. XI.	a. d. VIII.
22.	a. d. XI.	a. d. X.	a. d. VII.
23.	a. d. X.	a. d. IX.	a. d. VI.
24.	a. d. IX.	a. d. VIII.	a. d. V.
25.	a. d. VIII.	a. d. VII.	a. d. IV.
26.	a. d. VII.	a. d. VI.	a. d. III.
27.	a. d. VI.	a. d. V.	a. d. II.
28.	a. d. V.	a. d. IV.	a. d. I.
29.	a. d. IV.	a. d. III.	a. d. I.
30.	a. d. III.	a. d. II.	a. d. I.
31.	a. d. II.	a. d. I.	a. d. I.

K těmto třem jménům se připojovala jména měsíců jakožto adjektivní přívlastky a datům vyjadřováno ablativem: *Kalendās Ianuāriās*, 1. ledna, *Nōnās Februāriās*, 5. února, *Iulius Mārtius*, 15. března.

Ostatní dny určovali Římané tak, že odčítali od nejbližšího z těchto tři hlavních dní. Len před nimi přímo předcházející byl označován slovem *pridie* spojeným s ak. jména hlavního dne a adjektivna označujícího měsíc: *pridie Kalendās Aprīlēs* (*prid. Kal. Apr.*), 31. března, *pridie Nōnās Iulīās* (*prid. Nōn. Iul.*), 4. června, *pridie Idūs Octōbrēs* (*prid. Id. Oct.*), 14. října. Dny zbývající byly označovány výrazem *ante diem* (a. d.) spojeným s ak. číslovky řadové, ak. hlavního dne a ak. adjektivna označujícího měsíc. Při odčítání od nejbližšího dne hlavního byl započítáván i tento den i den, který měl být určen (*terminus ā quō* i *terminus ad quem*): 25. ledna je 8. den před Kalendami únorovými = *ante diem octavum Kalendās Februāriās* (a. d. VIII. Kal. Febr.).

Praktický návod k výpočtu z paměti.

a) Převádíme-li římské datum na naše, připočteme

α) k Nonám a k Idám jeden den

β) při Kalendách k počtu dní předcházejícího měsíce dva dny a od získaného čísla odečteme počet dní římského data:

a. d. VI. Nōn. Mārtīs: (7 + 1) - 6 = 8 - 6: 2. května,
a. d. IV. Id. Aug.: (13 + 1) - 4 = 14 - 4: 10. srpna,
a. d. IV. Id. Mārt.: (15 + 1) - 4 = 16 - 4: 12. března,
a. d. VII. Kal. Dec.: (30 + 2) - 7 = 32 - 7: 25. listopadu,
a. d. VII. Kal. Iān.: (31 + 2) - 7 = 33 - 7: 26. prosince.

b) Převádíme-li naše datum na římské, připočteme

α) k Nonám nebo Idám jeden den,

β) při Kalendách k počtu dní udaného měsíce dva dny a od získaného čísla odečteme počet dní našeho data:

3. dubna: (5 + 1) - 3 = 6 - 3: a. d. III. Nōn. Apr.
10. července: (15 + 1) - 10 = 16 - 10: a. d. VI. Id. Iul.
28. září: (30 + 2) - 28 = 32 - 28: a. d. IV. Kal. Oct.

SLOVESA

FLEXE SLOVESNÁ

Flexe slovesná se nazývá (§24) časování (*conjugatiō*) a projevuje se schopností rozlišovat slovesný rod, čas, způsob, osobu a číslo.

a) **rod** (*genus*) jest dvoji:

1. činný (*activum*):

2. trpný (*passivum*):

laudō, chválím;

laudor, jsem chválen.